

FORSKER FORUM

NR. 131 FEBRUAR 2000

Undervisnings- vogtning

Notorisk elendige undervisere har ingen fremtid på Københavns Universitets Naturvidenskab

“Ja. Det er tilstrækkeligt til at blive fyret, hvis man er en dårlig underviser, men vi etablerer ikke undervisningsvogtning for at fyre folk”.

KU's naturvidenskabelige dekan, Henrik Jeppesen, er ikke i tvivl. Notorisk elendige undervisere er der ikke plads til på universitetet. Henrik Jeppesen arbejder derfor i øjeblikket på at indføre undervisningsvogtning på Det naturvidenskabelige Fakultet, så al undervisningen løbende evalueres.

Initiativet sætter han i gang, bl.a. fordi et par evalueringer fra Evalueringscentret har stillet spørgsmålstegn til pædagogikken ved Fysik og Matematik, samt fordi der florerer mange myter om, at universitetslærere er dårlige pædagoger. Myter som han gerne vil være med til at punktere.

“Undervisningsvogtning. Det lyder nærmest stalinistisk, men jeg vil understrege, at det nærmere skal opfattes som et tilbud til lærerne om at få deres pædagogik evalueret systematisk, og så skal der sættes ind, hvis det viser sig at der er problemer ... Vi går ind i det her ud fra den indstilling, at næsten alle vores undervisere er gode undervisere”.

Ifølge dekanen handler det ikke om at brænde-mærke de dårlige undervisere, men derimod at give dem en hjælpende hånd. Viser der sig et mønster, hvor enkelte lærere får gentagne dårlige studenterevalueringer, så skal studielederen tage det op med den pågældende underviser. Denne vil så få tilbudt kurser i pædagogik og tilknyttet en mentor. Og kommer der ikke synlige resultater ud af det indenfor en 3-4-årig periode, så må den pågældende - ligesom ved forskningsvogtningen - finde nye græsgange.

“Men ingen bliver fyret alene på grund af studenterevalueringer. Og fordi man evt. er en dårlig forelæser, er der stadig plads til en, så skal man i stedet blot tage sig af eksempelvis vejledning og holdundervisning”, fastslår han. Han understreger også, at de fremførte tanker udelukkende er overvejelser, som ikke gennemføres uden drøftelser med de faglige organisationer.

Chikane mod dårlige undervisere

Kontroversielt er imidlertid spørgsmålet om, hvor offentlige evalueringerne skal være. I øjeblikket er evalueringerne temmelig offentlige. Alle kan rekvirere eksempelvis evalueringerne af fysik, hvor resultaterne af evalueringerne er fremlagt. Her nævnes ingen med navns nævnelse. “Men det er jo ikke særlig svært at finde ud af, hvem som har haft Fysik 1”, siger Henrik Jeppesen.

Han er enig i, at der skal tages hensyn til at undervisere ikke mobbes af studerende, fordi de har fået et par dårlige evalueringer. Men han vil heller ikke være med til helt at hemmeligholde evalueringerne. “Der skal også være et element af repression. Det gælder om at finde en balance”, siger han.

Hvordan denne balance skal findes er endnu uafklaret. Spørgsmålet om hvorvidt hele studienævnene skal have adgang til evalueringerne, eller det kun skal være studielederen, har tidligere været fremme, men her er der ikke skyggen af tvivl i dekanens sind. Hele studienævnet.

Kan evalueringer bruges?

Præcist hvordan evalueringerne skal udformes, ved han ikke endnu. Der er mange tekniske spørgsmål, der skal afklares. Hvordan undgår man, at det bliver popularitetstests, hvordan inddrager man i evalueringen, om undervisningen er tilstrækkelig forskningsbaseret, og hvordan sikrer man sig, at der ikke lefles for laveste fællesnævner - for blot at nævne et par eksempler.

Henrik Jeppesen har netop modtaget en stor stak materiale fra Lunds Universitet om, hvordan de har tænkt sig at gribe det an der, som han skal til at nærlæse. “De er lige et par måneder foran os”, fortæller han.

Hvad vil politikerne? 3
“Politikerne må se i øjnene, at med besparelser følger også et fravalg”
LEDER

Ph.d.'ernes miljø 3
- er præget af uklare krav og af mangel på støtte i miljøerne

Støtte til universiteterne 5
Danmarks Forskningsråd slår alarm: Universiteterne skal ikke spare, men støttes

Evaluerings-drama 6,
Cand.merc.-evalueringen endte i ue-nighed, hvor ekspert trak sig i protest

Besparelser 7-8
- på finansloven i sidste øjeblik får SF, CD og Enhedslisten til at protestere - mens fakulteterne laver stillingsstop og fyring

Misk-mask i Aalborg 9
- hvor humaniora og samfundsvidenskab blev kørt over af rektor og teknat området

Frands Mortensen er dum 10-11
Dandy-sagen er eksemplarisk sag - som desværre også fortæller, at forskere dukker hovedet. INTERVIEW

Ståhle-rapport 12
- med overraskende statistikker om alder, rekruttering mm

Attraktiv karrierestruktur? 13
Universitetet har ikke en attraktiv karrierestruktur, konstaterer Bertel Ståhle, manden bag ny rapport
LYN-INTERVIEW

Projektledelse på RISØ 14
Forskere glemmer at fokusere på, hvordan projekter skal ledes

Bbetalt merarbejde 16
- for lidt tid til forskning er nogle af problemerne i sektorforskningen og på museerne, siger afgående formand Nils Engberg

Videnskabsjournalistik 20
- eller revolvermetoder, da Jyllandsposten bragte bachelor-rapport som afsæt for kampagne

månedens citat:

“Udtrykket ‘stillingsstruktur’ er lidt usexet, det signalerer noget stift og konservativt. Jeg vil meget hellere bruge ord med mere musik i som fornyelse, kvalitet og så videre ...”

(Birte Weiss)

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
(ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF
Lektor Jens Heide, IDA
Lektor Carsten Y. Hansen, DM III
Journalist Jørgen Øllgaard (DJ)
Journalist Jan Vang-Lauridsen

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Lyngbyvej 32 F
2100 Ø

Telefon: 39 15 30 45 lok. 242
Fax: 39 15 32 64
E-mail: Joe@magister.dk

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 20. februar 2000

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Lyngbyvej 32F
2100 København Ø
Tlf. 39 15 30 45

Magistrenens Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V
tlf. 33 18 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk: Nørhaven

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af lektor **Leif Søndergaard**,
DM's universitetslærer afdeling

Hvad vil politikerne?

Før og under forhandlingerne om finanslov-2000 blæste der positive vinde fra Folketingets partier i retning af universiteterne. Men forventningerne blev gjort til skamme. Den rituelle beskæring af statsfinanserne ramte også universiteterne og gjorde regeringens mål om Danmark som foregangsland på alle områder til en tom floskel.

Oven i den generelle nedskæring kom så en "julegave" i form af en ekstra besparelse begrundet i forbedrede indkøbsrabatter og en forventet lavere lønstigningstakster på det offentlige område...

Nedskæringerne førte straks til hektiske stramninger på alle universiteter, blandt andet med stillingsstop eller bebudede personalereduktioner til følge mange steder.

Politikerne henviste blot til finansminister Lyketoft som den store skurk når de fik forelagt konsekvenserne af deres nedskæringer: at det betyder manglende rekruttering af unge forskere/lærere samt nedgang i forskning og undervisningskapacitet.

Men det er for letkøbt; politikerne må se i øjnene, at **med besparelser følger også et fravalg**. Mange områder - f.eks. naturvidenskab - har i flere år været inde i en negativ udvikling, som betyder at man allerede er inde ved benet, når der nu igen skal skæres ned. Derfor kan man ikke opretholde det nuværende forskningsniveau og den nuværende bredde i forskningen. Der skal skæres forsknings- og undervisningsområder væk. Der får som konsekvens, at der bliver forskning, som ikke bliver lavet i fremtiden, og der vil være fag, der ikke længere kan undervises i på de danske universiteter.

Med den styrings-iver folketingspolitikerne lægger for dagen når de igangsætter nye (program-) forskningstiltag, må politikerne også tage et medansvar for deres besparelser. De må fortælle universiteterne, hvad der skal nedprioriteres - eller endnu mere kontant: hvad der ikke længere skal forskes og undervises i? Er det assyriologi, datalogi, kvantemekanik, nordisk filologi eller cancer-biologi? Skal de forskellige universiteter dække de samme fagområder eller skal de specialisere sig?

Eller måske problemet er et helt andet: at der i virkeligheden er flere universiteter end Folketinget er villig til at betale for?

Politikerne må tage en grundlæggende debat om, hvad de vil med universiteterne.

Universiteterne har været inde i en voldsom vækst, og kravene til de ansatte er blevet større:

I perioden 1985-95 blev studentertallet og antallet af kandidatgrader forøget med 40-50 pct., belastningen fra ph.d.-studerende forøget 2-3 gange. Alligevel voksede antallet af professorer ikke i perioden og antallet af lektorer blev formindsket med

200 personer (*Bertel Ståhle: Alder, kø og rekruttering i dansk universitetsforskning, november 1999*).

Belastningen på de fastansatte er således - alt andet lige - vokset betydeligt i perioden, og det mærker de ansatte i dagligdagen. Forskningstiden presses mere og mere på grund af stigende undervisning og administration for det faste personale.

Forskerne mærker samtidig, at det er sværere og sværere at skaffe forskningsmidler til projekter, som ikke kommer ind under et (snævert) forskningsprogram. Er denne udpining af universiteter og ansatte **en bevidst politik eller er det blot en uheldig konsekvens af finanslovens nedskæringer?**

De idelige avisdebatter om dårlig undervisning, dårlig forskning og dårlig universitetsledelse - hvor politikere gerne stiller op i pressen og mistænkeliggør indsatsen - har ført til en tillidskrise mellem universiteterne og den omgivende verden. Regeringens genoptagne sparepolitik sender yderligere et signal om at universiteterne er et **nedprioriteringsområde**. Nedskæringer bidrager nemlig til at skabe den forestilling i befolkningen, at forskning og universitetsundervisning ikke er særligt betydningsfuldt for det danske samfund.

Derfor er det glædeligt, at Danmarks Forskningsråd - den øverste rådgiver for forskningsministeren og regeringen - uden at blinke kritiserer regeringen spareplaner og konstaterer, at der skal 600-700 millioner ekstra til for at sikre den nødvendige vækst i universiteternes basisbevillinger (*DF Årsrapport 99, 19.1 2000*). Og så kræver rådet bindende flerårsaftaler, så universiteterne kan planlægge langsigtet.

Mellem linierne i Danmarks Forskningsråds årsrapport kan man læse en kritik af, at danske politikere ikke har forstået at sætte forskningen på landkortet. Rådet konstaterer - med Finland som eksempel - at undervisning og forskning på universitetet har afgørende betydning for samfundets udvikling og vækst. I markedsøkonomiske termer siger rådet, at "det vil være samfundsøkonomisk meget rentabelt at øge forskningsindsatsen ..."

Med andre ord: Politikerne kan alle de flotte ord om forskningens og videns betydning for et samfund, men i praksis har de forsømt diskussionen af prioritering af universiteterne.

Som en del af den diskussion må politikerne også gøre op med en stadig mere fremherskende styringstankegang. Politikerne bevilger penge, og det er også deres ret at kræve indsats på særlige områder ud over den almindelige virksomhed. Men de må lære at lægge nogle overordnede rammer for derefter at give slip på styringen, så universiteterne får et råderum til selv at disponere indsatsen.

Ph.d.'eres arbejdsmiljø

- er præget af uklare krav og af mangel på støtte i miljøerne. KU's fakulteter skal nu gøre noget ved sagen

“Der er modsætning mellem den ekstreme frihed - for de formelle krav er flydende. Det er noget fuldstændig generelt formuleret. Der er ingen dialog om det. Det er meget op til den enkelte at 'føle', hvad omgivelserne forventer ...”

Isolation og individualisering lød en af karakteristikkene, som Bedriftsundheds-tjenesten blev mødt med, da de interviewede ph.d.'ere som led i en undersøgelse af, hvordan det “psykosociale arbejdsmiljø” påvirker stipendiaterne og deres arbejde på KU's fakulteter for humaniora, jura og sundhedsvidenskab.

Undersøgelsen afslørede, at mange ph.d.'ere føler sig ensomme, og i høj grad efterlyser faglig og social støtte. Det opleves, at der er flydende grænser omkring krav til afhandlinger samt omfanget af de arbejdsopgaver, der ligger ud over selve forskningsopgaven. Og mangel på feedback kan give en vis usikkerhed om arbejdet udføres tilfredsstillende.

Og mange oplever, at intriger internt mellem forsker på institutterne påvirker arbejdsklimaet. Der savnes således ofte mulighed for større engagement og arbejdsglæde.

Undersøgelsen pegede på, at det er vigtigt at skabe klarhed omkring arbejdsindhold- og funktioner. En del af problemet er således, at ph.d.-stipendiaterne oplever ringe grad af accept og respekt omkring arbejdet fra de fastansatte kolleger.

Som følge af rapporten opfordrede KU samtlige fakulteter til at være mere bevidste om spørgsmålet og at gøre noget konkret for at bedre ph.d.'ernes situation på det enkelte arbejdssted.

Problem: Struktur og kultur?

Ph.d.'ere føler sig tidsmæssigt stressede, men oplever også, at de store krav er et vigtigt led i den faglige udvikling. Mange oplever en stor glæde ved den frihed og de udviklingsmuligheder i ph.d.-tiden.

Men ph.d.'erne føler sig tidspressede. GALLUP-undersøgelsens påvisning af lange arbejdstider hos ph.d.'erne (47 timer pr. uge) afspejler sig også i nogle af svarene: “I forhold til familien bruger man meget tid på at undskylde: Ikke lige i aften, der har jeg ikke nok tid til at være så social, for der er lige to artikler ... Eller undervisning: Jeg nåede ikke lige at blive helt færdig derude, lige tre timer ... Der bruger jeg relativt lang tid”.

Rapporten konstaterer et dilemma mellem den fleksible arbejdstid på den ene side og arbejdet som aldrig lægges helt væk på den anden. Men rapporten tillader sig faktisk at stille det spørgsmål,

om ph.d.'erne faktisk befinder sig godt med den selvstændige livsform - og at problemet måske nærmere er universitetets struktur og kultur?

Uklare vejledningskrav

Arbejdsmiljørapporten pegede også på, at det var meget forskelligt, hvor meget vejledning, ph.d.'erne fik.

En fortalte således:

“Vejlederne har en meget forskellig holdning til, hvad god vejledning er...”. Én anden sagde: “Vejlederen - hvad er hans krav, og hvad er de krav, man kan stille til en vejleder? Og hvad er god vejledning?”

Arbejdsmiljørapporten konstaterede, at det er vigtigt med en debat af vejlederrollen, da denne bærer en vigtig del af det pædagogiske arbejde på institutterne.

Ståhle: Uacceptabel vejledning

Ståhlerapporten (nov. 1999) viser, at antallet af fastansatte professorer og lektorer faldt i perioden 1985-95, samtidigt med at antallet af studerende steg kraftigt. Rapportens forfatter vil dog ikke heraf udlede, at arbejdsbelastningen steg, fordi der i samme periode også kom flere flere løstansatte og ph.d.-stipendiater, som også underviser. Til gengæld vil Ståhle - der i dag har konsulentarbejde for den igangværende ph.d.-evaluering - gerne sige noget om ph.d.-vejledningen i før og nu:

“Der er sket en voldsom stigning i antallet af ph.d.-stipendiater fra i størrelsesordenen 1000 i 1985 til næsten 5000 i 1997. Det betyder, at vejledningskravet er øget dramatisk, og på den ene side har dette muligvis indskrænket den tid professorer og lektorer kan disponere for egenforskning. Men dette opvejes på den anden side af den positive gevinst for forskningen”, siger han.

“Det hører til universitetsforskernes forpligtelser at give kundskab videre til næste forskergeneration, og de ph.d.-studerende er en meget vigtig gruppe. Det var en fuldstændig uholdbar og uacceptabel situation, at størstedelen af de fastansatte for 10-15 år siden stort set ikke havde nogen forskerstuderende - og at mange i dag stadig betragter undervisning og vejledning af forskerstuderende som en belastning, man helst er fri for...”

Post.doc's i stedet for adjunkter

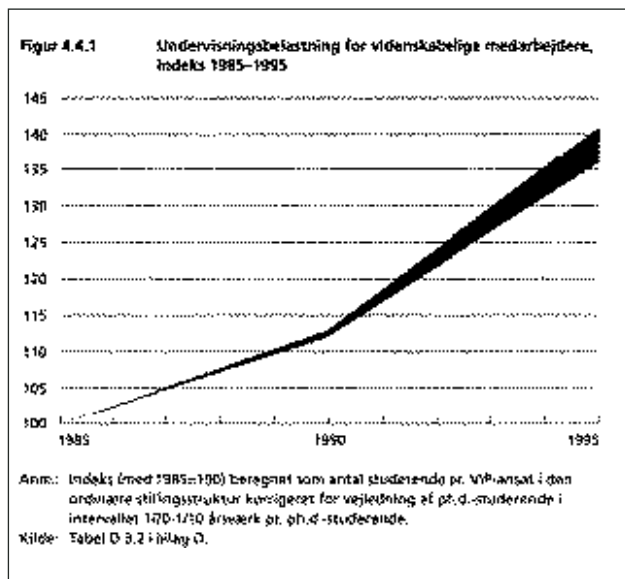
Adjunktbestanden er for lille. Kun hver femte ph.d.'er fra 1995-97 har kunnet tilbydes en adjunktstilling. Det hænger sammen med, at andelen af forskere, der rekrutteres efter den traditionelle karrierestige er faldende. Kun lidt under 60 pct. af professoransættelserne skete med en person, som kom fra en lektorstilling. Men mere påfaldende er, at kun halvdelen af lektorerne kom fra adjunktstillinger.

Ståhlerapporten (*Alder, køn og rekruttering i dansk universitetsforskning, nov. 99*) fortæller, at især naturvidenskab (og teknik) ikke bruger den nuværende stillingsstruktur. De ansætter forskningsadjunkter (post.doc'ere) i stedet for adjunkter. Rapporten skønner således, at der i 1995-97 blev ansat 200-300 forskningslektorer og 500-700 forskningsadjunkter (med ansættelsesperiode, som er længere end 1 år).

Det afspejler sig klart i personalets sammensætning: På naturvidenskab og teknik udgør de løse forskningsadjunkter og -lektorer næsten en fjerdedel af det videnskabelige personale. Til sammenligning er andelen under 10 pct. på humaniora og samfundsvidenskab.

Omvendt har naturvidenskab kun en tiendedel af adjunkterne. Der er således kun 1 adjunkt for hver 16. lektor på naturvidenskab (mens forholdet er 1:5 på humaniora).

Figuren viser stigningen i undervisningsbelastningen fra 1985-95 (Kilde: Danmarks Forskningsråds årsrapport).

Weiss: for mange ministre

Finansloven 2000-2003 betyder nedskæringer. Forskningsminister Birte Weiss vil ikke tage afstand fra regeringens finanslov, men hun pointerer, at hun *ikke har haft indflydelse på rammene* for finansloven, idet disse var fastlagt mens Jan Trøjborg var minister.

Spørgsmålet er, om 6 forskellige ministre på 7 år har været godt for forskningen? Ministerrækken ser således ud: Svend Bergstein (jan. 1993-94), A.O.Andersen (1994), Frank Jensen. 1994-96) Jytte Hilden (96-98), Jan Trøjborg (1998-99, dvs. ca. 15 måneder), Birte Weiss (10.7 1999-).

Den nuværende minister indrømmer, at de mange ministre ikke har været hensigtsmæssigt:

“Det har ikke været hensigtsmæssigt med så mange forskellige ministre, for kontinuitet på et minister-område er meget vigtig. Det er således langt bedst, når det er den samme minister som lægger en ide på tegnebordet og som fører sagen til dørs”, siger Birte Weiss. “Og jeg vil da gerne understrege, at Forskningsministeriet ikke er noget, jeg blev anbragt i, men noget jeg selv valgte, fordi jeg finder feltet utrolig vigtigt og spændende. Og jeg har da også besluttet at blive på posten i ti år ...”

Rapport: Lektorantallet faldt

Den store vækst i studentertal og undervisningsforpligtelse, i årlige kandidateksamener, i ph.d.-produktionen i de sidste 15-20 år har stort set ikke påvirket antallet af fastansatte lærere. Selv om studentertallet og kandidatgrader blev forøget med 40-50 pct., belastningen fra forskeruddannelsen blev forøget 2-3 gange, så var antallet af professorer stort set det samme i 1995 som i 1985. Og lektorbestanden var tilmed faldet med 200 personer...

Det fortæller rapporten (*Ståhle: Alder, køn og rekruttering, se side 12*) sort på hvidt.

Det samlede fald i lektor-antallet fremkommer ved et betydeligt fald på alle fakulteter ved Aarhus universiteter og især inden for det humanistiske og natur-

videnskabelige fakulteter ved KU samt på DTU - mens de andre universiteter har oplevet ubetydelige stigninger i antallet.

Det viser sig, at nedskæringen af de faste stillinger (efter den nye stillingsstruktur i 1993) blev kompenseret gennem indførelse af tidsbegrænsede forskningslektorer. Ved KU faldt antallet af lektor således med 30 i perioden 1993-97 - men de blev erstattet af ca. 70 forskningslektorer på tidsbegrænsede kontrakter (og finansieret af eksterne midler). Men disse underviser ikke, så de har været med til at tage presset fra den stigende studentermasse.

vl

Kritik af taxameter-princippet

Danmarks Forskningsråd kalder taxameterprincippet uhensigtsmæssigt, idet det giver universiteterne større styringsproblemer. Systemet går nemlig ud fra, at samtlige undervisningsudgifter varierer proportionalt med antallet af studenterårsværk (STÅ'er). Idet en række udgifter er faste uanset studentertallet, er konsekvensen, at nogle fag med stigende studentertal (fx visse humanistiske fag?) får for mange penge, mens andre med faldende studentertal får frataget for mange penge (fx naturvidenskab?).

Rådet anbefaler en omlægning til en kombination af “en fast årlig basisbevilling til undervisning suppleret med en taxameterbevilling afhængig af den løbende studentertilslutning”.

Universiteter i knibe

Undervisningsbelastningen er steget og forskningen beskæres
konstaterer Danmarks Forskningsråd i "pengestrømsanalyse", som kraftigt
anbefaler regeringen at give forskningen flere penge.

Undervisningsbelastningen er statistisk set vokset med 35-40 procent på universiteterne i perioden 1985-95, hvis man ser på antallet af faste lærere i forhold til antal studenter og ph.d.-stipendiater som kræver vejledning.

"Man kan ikke direkte konstatere, at den enkelte lærers undervisningsbelastning er vokset med 40 pct. for man har formentlig fundet nogle måder at kompensere belastningen på, fx andre undervisningsformer. Men alt andet lige så må en så stor stigning i studentertallet og ph.d-vejledningen sætte sit præg på lærernes arbejdssituation. Udviklingen antages at have medført en vis reduktion i den tid, som den faste videnskabelige stab har til rådighed for forskning", sagde **Danmarks Forskningsråds formand Søren Isaksen** ved et pressemøde i anledning af rådets årsrapport (*Årsrapport: Kortlægning af de offentlige forskningsmidler, 19.januar*).

600-700 mio. til universiteterne?

Årsrapporten er en "penge- og ressourceanalyse" af universiteternes forskningsvilkår. Den er en kraftig advarsel til regeringen om ikke at gennemføre de annoncerede besparelser i årene 2001-2003. Tværtimod

Regeringens nedskæringer af forskningen bør bremses. Derfor anbefaler Danmarks Forskningsråd - øverste rådgiver for politikerne - at der afsættes 600-700 mio. kroner ekstra på finansloven 2001 til universiteterne, så "der på ny skabes mulighed for vækst i universitetsforskningen. Og stigningstaksten bør i årene fremover være en realvækst på 3-4 pct.

Anbefalingen henviser til årets finanslov, som bebuder nedskæringer fra år 2000-2002. Der henvises også til, at en stigende privat forskningsindsats må suppleres med en statslig indsats, fordi langsigtede offentlige investeringer i forskning giver "afkast". Det viser sig tydeligst i Finland, hvor store forskningsinvesteringer nu viser resultat i form af stor vækst i samfundet.

Løstansatte forskere skal undervise

Rapporten konstaterer, at væksten i det videnskabelige personale primært er sket gennem eksternt finansierede (løse) stillinger - der typisk er uden undervisningspligt. Det hæmmer samspillet mellem forskning og uddannelse, og det medvirker til en endnu større undervisningsbelastning på den faste stab af professorer og lektorer (der både skal undervise og forske). Konsekvensen er "**forskningsfortrængning**".

Forskningsråd anbefaler "en flerårig realvækst i universiteternes basisbevillinger", men væksten og initiativerne skal kun indirekte sættes ind mod den stigende (undervisnings-) byrde:

Et løft i bevillingerne skal ikke bruges til "at fylde huller op, men derimod til fornyelse og kvalitetsløft ...", som formanden formulerede det. Stigende bevillinger skal derfor bl.a. bruges til **ansættelse af nye videnskabelige medarbejdere med særlig fokus på fornyelse og kvalitetsløft**. Forskningsråd's anbefalinger hænger på den måde fint sammen med Weiss' ønsker til en ny stillingsstruktur, hvor hun primært ønsker fornyelse blandt personalet (fx flere unge professorer) - og groft sagt ikke forbedringer for det eksisterende personale.

Samtidig anbefaler rådet, at man "bør stille krav om aktiv deltagelse i undervisningen" for de løstansatte (ansat på eksterne forskningspenge), fordi man hermed sikrer den bedste spredningseffekt. DF-formanden er dog ikke meget for at fortælle, hvordan han forestiller sig, at forskningsråd, fonde o.a. bevillingsgivere skulle motiveres til at deres penge pludselig også skal bruges til undervisning? For nogle institutter - som er nødt til at medfinansiere eksterne bevillinger - er dette forslag en illusion, idet undervisningskrav yderligere vil udhule deres basisbevillinger.

Endelig plæderede råds-formanden så også for **indførelse af heltids-undervisere**, hvor den forskningsbaserede undervisning fastholdes ved at undervisningen planlægges af aktive forskere.

Weiss: Flerårsaftale fra 2001?

Forskningsråd's rapport påpeger, at FL-2000 bebuder nedskæringer i de kommende års finanslove. "DF-formanden Børge Isaksen vil ikke direkte kritisere regeringen for manglende prioritering af forskningen i årets finanslov:

"Anbefalingen skal læses som en kritik af regeringens politik, hvis regeringen fører de nedskæringer ud i livet, som de har annonceret i årets finanslov for år 2001 og årene frem ..."

Forskningsminister Weiss er meget glad for "pengestrømsanalysen". Hun garanterede, at hun ville bruge den i Folketinget til at give forskningen højere prioritet: "Vi er i en slags vadedest. I internationale sammenligninger klarer Danmark sig fortsat godt og ligger i den bedste fjerdedel. Rapporten er den hidtil bedste dokumentation på forskningens (økonomiske) vilkår, og fortæller, at hvis vi ikke passer på fremover - jeg vil ikke sætte tal på - så

Formand for politikernes højeste rådgivningsorgan, NKT-direktør Søren Isaksen

risikerer vi et fald i forskningsindsatsen. Vi må derfor udvise rettidig omhu i de kommende år, så der ikke sker forringelser".

Ministeren holder d. 27. februar et møde med Folketingets partier, hvor mulighederne for en flerårsaftale fra år 2001 drøftes.

jo

Dramatisk cand.merc.- evaluering

Første gang en ekspert trækker sig i protest fra styregruppe

Fem måneders forsinkelse, der dækkede over at første rapportudkast blev trukket tilbage, andet udkast blev heftigt kritiseret, en konference blev aflyst og et medlem af styregruppen valgte at trække sig. Sådan forløb evalueringen af cand.merc.-uddannelsen.

Og resultatet mødes af kraftig kritik, bl.a. fra økonomiprofessor Christen Sørensen fra OU. Hans hovedkritik lyder, at evalueringen stort set ikke forholder sig til det faglige indhold. Han kalder det "en glat rapport med en række generelle anbefalinger, som ingen kan bruge til noget".

Og studieleder **Peter Erling Nielsen fra KU-Økonomi** gik fra arbejdet i uenighed i september: "Jeg havde gerne set, at man indholdsmæssigt havde beskrevet cand.merc.-uddannelsen, og gerne sammenlignet fagligt med økonomi-studierne. På handelshøjskolerne er det særlige, at der er et mylder af forskellige kurser. Ud fra mine erfaringer er det svært at få til at hænge sammen, og jeg ville gerne vide, om der var lagt ressourcer i de nye linier, om de holdt en international standard og så videre. Det ønskede styregruppens flertal ikke at gøre ..."

Kritiker gik i protest

KU-studielederen begrunder sin afgang:

"Handelshøjskolerne lavede gode selvevalueringer, som ikke blev fulgt op. Og evalueringen udviklede sig så utilfredsstillende, at jeg ikke så andre udveje end at trække mig. For det første ville jeg gerne have, at evalueringen gik ind på det faglige indhold i uddannelserne, dvs. en eller anden form for bedømmelse eller 'benchmarking', fx kan der stilles spørgsmål til det faglige niveau på nogle af de mange nye linjer. For det andet var jeg meget utilfreds med den servicering - fx talbehandling og tekstfremstilling - som Evalueringscentret bidrog med. For det tredje følte jeg meget stærkt, at der var en underlig bias i udvalgets arbejde, som var rettet mod Odense, især var Styregruppens flertal utilfredse med at stud.merc.'erne havde en hel del fag sammen med cand.oecon'erne, hvilket jeg ikke kunne se noget forkert i. Og for det fjerde havde man i panelet en forestilling om, at handelshøjskolerne var noget særligt, og at universitetsloven ikke var så bindende som for universiteterne, især at man har "liniekoordinatorer" med kompetencer som ikke er legaliseret i loven..."

Skjulte dagsordener

Især to erhvervsrepræsentanter i Styregruppen havde deres dagsordener:

"Gennem tilknytningen til erhvervslivet opfattede de cand.merc. som noget helt særligt - og bedre end universiteterne. Jeg hørte på udtryk som 'støvede bøger', 'man kan jo også læse for meget', 'passe på ikke at komme så højt op, at man ikke kan nå jorden' o.lign. De har haft deres idealer for evalueringen, hvor udenlandske business-studier er målestokken, hvor løslærere fra det private er bedre end de fastansatte, hvor forskning er af mindre betydning osv. De ønsker casebaseret undervisning efter erhvervslivets konkrete behov. Men de overser helt, at undervisning skal have (et forskningsmæssigt) fundament og ikke mindst, at de studerende ikke kan springe et teoretisk fundament over, før de kan gå videre. Men det synspunkt har jeg ikke kunnet få forståelse for, og derfor gik jeg ..."

KU-økonomi og cand.merc.-uddannelserne er konkurrenter, men Peter Erling Nielsen benægter at det har noget at gøre med hans protester:

"Der mangler økonomer i Danmark, så jeg ser gerne en god kvalitet på cand.merc.-uddannelsen. Det er så at sige vores rare fætre ude på Handelshøjskolen - en nær substitut - men ikke en direkte konkurrent. Hvis det handlede om brødnid, så havde jeg bare holdt en lav profil og sagt, at det går vældig godt alt sammen - og dermed ikke medvirket til en brugbar evaluering ..."

KU-studielederen den første, som udtænder i uenighed af en styregruppe under Evalueringscentret, der hidtil har gennemført ca. 60 evalueringer.

Evalueringcentret afviser

Økonomi-evalueringen gik indholdsmæssigt ind i vurdering af pensumlister og emnekredse fx på ba-forløbet og de enkelte universiteters blev så lagt ved siden af hinanden, siger KU-studieleder Peter Erling Nielsen. Konklusionen var, at de store økonomiuddannelser havde visse lighedstræk og levede op til internationale standarder, mens den mindre uddannelse i Aalborg fik nogle kritiske ord.

Hertil siger **Christian Thune fra Danmarks Evalueringinstitut**:

"Det er korrekt, at økonomievalueringen nok er den, som er gået tættest ind på en vurdering af det faglige indhold. Det var styregruppen, som ønskede det

fokus", siger direktøren. "Men den gik langtfra så tæt på som Peter Erling Nielsen ønskede med cand.merc.-evalueringen, hvor jeg nærmest forstår, at han vil 'benchmarke', dvs. sammenligne om det givne studieindhold lever op til bestemte kriterier. Det ville styregruppen ikke være med til"

Men ligger der ikke en vilkårlighed i styregruppens valg af fokus?

"Nej, evalueringen er skåret over samme læst som HD- og HA-evalueringerne. En styregruppe med eksperter er bedt om at gennemføre en evaluering, og så har de suveræn ret til at gennemføre evalueringen inden for kommissoriet".

(Cand.merc.uddannelserne, Evalueringcentret 17.dec.1999)

Særbehandling?

Efter flere udsættelser, en aflyst konference og en udtræden af styregruppen i uenighed endte rapporten på et halvt års forsinkelse. Og det er atypisk, for ingen af de ca. 30 evalueringer, der er gennemført i de sidste tre år har været udsat for nævneværdige forsinkelser.

Evalueringsschef Christian Thune forklarer: "Det var uheldigt, at der blev udsendt et udkast som ikke var gennemarbejdet, og som dernæst måtte trækkes tilbage på grund af konkrete fejl. Der var også lidt mere uenighed i styregruppen end vi er vant til, og det var beklageligt, at et medlem af styregruppen trådte ud. Det er altså et sammenfald af uheldige omstændigheder, som har resulteret i forsinkelsen. Jeg forstår ikke, at det kan udløse en så voldsom kanonade ..."

Det kan synes paradoksalt, at en så voldsom forsinkelse rammer netop et fag, som kan mobilisere store kompetencer netop på evalueringer - bedømmelse af organisationer og systemer - samt stor bevidsthed om deres gennemførelse, rækkevidde og brug. Det burde garantere, at parterne kunne gennemføre evalueringer effektivt og planmæssigt. Har evalueringsskyndige således nogle fordele i evalueringsproceduren - så de for eksempel har lettere ved at få udsat en (for dem) utilfredsstillende evaluering i et halvt år?

"Det er ikke tale om en svagheit i evalueringskonceptet, for cand.merc'erne er jo ikke særligt evalueringsskyndige. Der sidder jo fornuftige og skarpsindige folk overalt på uddannelserne..."

jo

Sparebomben

Regeringen lavede hovsa besparelser på universiteterne lige før juleaften.

SF, CD og Enhedslisten føler sig snydt

“Vi har sagt god for, at staten får aftaler i hus i forhold til nogle af deres indkøb, så de får nogle rabatter. Typisk kunne det være teleområdet. Vi har overhovedet ikke tænkt på, at det var noget som blev udmeldt i form af en besparelse, som om at den allerede var tjent ind med det samme. Det er slet ikke diskuteret”, siger SF’s uddannelsespolitiske ordfører Aage Frandsen.

Enslydende synspunkter lyder fra Enhedslistens Søren Kolstrup og CD’s Susanne Clemsensen. “Vi er lige så overraskede som SF og Enhedslisten er. Vi er enige med SF og Enhedslisten om det”, siger CD’eren.

Regeringens tre forligspartier på uddannelsesområdet taler om den sparebombe, der pludselig faldt over universiteterne d. 20 december 1999. Her meddelte Finansministeriet, at universiteterne tilsammen skal spare omkring 51 millioner kroner i dette års budget. Besparelserne udspringer dels af, at ministeriet har skønnet at lønudviklingen på det offentlige område bliver lavere end antaget, hvilket forligspartierne ikke har nogen indflydelse på. Men derimod er de utilfredse med, at der er strøget omkring 20 millioner kroner på universiteternes bud-

get med henvisning til det forlig, som de har indgået med regeringen. Af forliget fremgår det, at universiteterne skal spare penge gennem rationalisering af deres indkøb - det er alle parter enige om. Men forligsparterne er overraskede over, at pengene allerede er strøget fra universiteterne budget, før de reelt er sparet. De vil nu i fællesskab rette en henvendelse til Finansministeren for at få rettet op på miseren.

Finansminister Mogens Lykketoft meddeler over email til FORSKERforum, at han er indstillet på at tage en drøftelse med forligspartierne om det.

Ikke sovet i timen

Forligspartierne afviser også alle sammen kategorisk, at de skulle have sovet i timen, og at det er derfor, de ikke har opdaget at besparelserne ville blive udmøntet på denne måde.

“Det kommer bag på os, fordi vi havde forestillet os noget andet end Finansministeriet havde, og de havde ikke fortalt os, at de ville gøre det på denne måde. Vi tager for givet, at man først konterer besparelserne på det tidspunkt, hvor man rent faktisk har dem i hus. Sådan er logikken normalt. Og normalt er det sådan, at

inden ministeriet udmønter besparelsen, henvender de sig til forligspartierne, for at fortælle at sådan har de tænkt sig at gøre det. Det er den normale procedure”, siger Aage Frandsen. Han er meget utilfreds med den måde Finansministeriet har grebet sagen an på. Denne utilfredshed deles også af de andre forligspartier.

Enhedslistens Søren Kolstrup: “Jeg regner med at SF og Enhedslisten i forligskredsen får drøftet og får indskærpet overfor regeringen, at det her kræver altså en accept fra forligskredsen, sådan pludselig at begynde at udmønte forlig, der gennemføres på en måde som vi overhovedet ikke havde forestillet os skulle gennemføres på. Når vi har meldt os på den her bane er det jo for at få langsigtede og forbedrede vilkår for universiteterne. Og i den forbindelse kunne man se, om der kunne være nogle rationaliseringsbesparelser. Og den ‘metode’ som Finansministeren har brugt i denne sag ikke styrker tilliden blandt forligspartnerne, for nu at bruge nogle meget blide ord”.

CD vil gerne være med til at rette en henvendelse til ministeren sammen med SF og Enhedslisten.

VL

Niveausænkning

Århus-humaniora igennem hård spareplan. Det kan ikke undgå at ramme kvaliteten, siger dekanen

“En svigende stå-produktion i 1999 betyder et minus på 3 millioner kr. Vi har derfor opfordret fagene om at gennemgå deres eksamensordninger, fordi man nogle steder måske ikke har afstemt eksamens- og pensum-krav til de nuværende vilkår. Spørgsmålet er, at kravene blev justeret tilstrækkeligt fra den daværende 6-årige kandidat-ramme til den nuværende 5-årige...”

Bodil Due er nytiltrådt dekan på ÅU-humaniora. Hendes første opgave har været at foretage drastiske beskæringer i budgettet. Og samtidig har fakultetet måttet sætte focus på, hvorfor stå-produktionen - indtjeningen fra studenternes eksamensgennemførelse - har svigtet.

“Det er urimeligt at stille de samme krav til studerende på 5 år som dengang uddannelserne var 6 årige. Det vil således være forkert, hvis der ikke - alt andet lige - skete en niveau-sænkning, da uddannelserne blev gjort 5 årige”, forklarer Due, der i det “civile” er lektor på et af de medlemstore fag (Oldtids- og Middelalderforskning).

En af de ting, som institutterne også er blevet bedt om at analysere er, om der har

sneget sig en ny praksis ind, hvor alle studier har fået et afsluttende bachelor-projekt, som ligner et mini-speciale.

“Vi har da stor respekt for, at fagene opretholder et højt ambitionsniveau - men det skal altså være opfyldeligt inden for de ressourcer, som samfundet giver ...”.

Sænkning af niveauet

Voldsomme sparekrav har været anledningen til forskellige initiativer fra Århus-humanioras nye dekan. Hendes første opgave var at tage stilling til et underskud i 1999 på 14 millioner samt udsigt til et minus på 18 næste år, når nye besparelser var indregnet.

En besparelsesplan for de næste 4 år blev vedtaget i fakultetet i slutningen af januar.

“De uheldigste konsekvenser er selvfølgelig, at vi risikerer en sænkning af niveauet for undervisningen. Der bliver færre kurser at vælge imellem. Eller flere studerende i lokalerne. Det medfører, at man må indstille sig på risikoen for, at frafaldet bliver større”, siger Due.

Og den stigende undervisningsbelast-

ning rammer i sidste ende også lærernes forskning. Den gamle norm - 50-40-10 for undervisning, forskning og administration - holder ikke længere. Og al ekstra tid brugt på undervisning (og administration) går fra forskningen.

Ud med deltidslærere

Som den måske mest problematiske besparelse skal der ske en nedskæring af timelærerkontoen fra 16 til 10 millioner kr. Det betyder, at man nogle steder må fyre deltidslærere, som i årevis har været en del af institutter og af fagligheden.

Nedskæringer af deltidskontoen vil i første omgang ramme “overbemandende fag”.

I praksis er det dog usikkert, hvor hårdt d-vip-nedskæringen vil ramme, idet nogle fag har en opsparing, som de kan tære på. Dekanen kan således ikke præcist beregne, hvor hårdt d-vip’erne bliver ramt i praksis.

Med undtagelse af visse fag (fx kommunikation) overvejes det også at droppe ansættelser som “eksterne lektorer”, fordi forberedelsesfaktoren her er 3,5 mod en undervisningsassistents 2,5.

JØ

KU-nat: De facto stillingsstop

Flere nedskæringer og fyringer venter naturvidenskab de næste fire år, samtidig med at fakultetet mister såkaldte 'overheadsmidler'. Dekanen nægtede da også pure, at stemme for konsistoriums budgetforslag, men blev banket på plads af rektor

"Det bliver virkelig hårdt denne gang. Der kommer flere prikninger, og det er alle sammen gode folk, som vi slet ikke kan undvære, som det vil gå udover. Der vil givet i praksis være de facto stillingsstop de næste tre-fire år. Det gør det umuligt at opretholde det hidtidige faglige niveau og bredde", siger KU's naturvidenskabelige dekan, **Henrik Jeppesen**, da Forskerforum tropper op på hans kontor.

Dekanen er afslappet, men tydelig irriteret over endnu engang at skulle til at svinge sparekniven. Da vi har sat os ned ved hans mødebord, peger han op mod en tavle fyldt med tal og kolonner. Han sukker og kaster sig ud i et uoverskueligt regnestykke, der skal illustrere nedskæringerne. Uoverskueligt, da det involverer generelle finanslovsnedskæringer, finansministeriets 'hovsa-nedskæring' (7,8 millioner ved rationalisering af indkøb og stop for lønstigninger). Og revideret aftale for, hvordan de såkaldte overheadsmidler, som tjenes ind ved eksternt finansieret forskning, skal fordeles mellem fakultetet og KU's administration samt afbetaling af fakultetets gæld til universitetet. Summa summarum: fakultetet mister omkring 121 millioner danske kroner frem til år 2004. Den totale eksterne rammebesparelse på fakultetet fra 1999 til og med 2004 er indtil nu 425 millioner kroner. Fakultetets afbetaling af gæld svarer

Proceduren

Nedskæringerne vil blive kørt på samme måde som sidste gang. Først findes de uopslåede stillinger, aldersagang, og det identificeres, hvor mange der vil på aftrædelsesordninger mv., så tændes regnemaskinerne, herefter meldes det ud til institutterne hvor meget de skal spare og hvordan. Det godkendes efterfølgende i fakultetsrådet. Dekanen forestiller sig ikke, at det kan undgås at der nedlægges forskningsområder. "Nu må vi til at se på, hvor der tilbydes lignende undervisning i Odense, Århus og Københavnsområdet. Men der er vel ingen, som ved deres fulde fem som kan tro, at denne nedskæring ikke får alvorlige konsekvenser for vores evne til at opretholde både vores nuværende faglige bredde og dybde", siger dekanen.

til mindre end 10 procent, fortæller dekanen. Endnu har fakultetet ikke overblik over, hvor mange stillinger, det vil koste i praksis.

"Det svarer til at nedlægge både geografi og datalogi", siger Henrik Jeppesen.

Irriterende myter

Situationen 'forværres' af, at der cirkulerer mange forkerte myter om årsagerne til fakultetets krise. **WeekendAvisen** har lagt navn til rygter om, at dekanen straffes af rektor, fordi han begik den politiske dumhed at støtte rektors modkandidat ved rektorvalget. Dette afvises af dekanen som helt forkert. Han går endda så langt som til at sige: "Det er da infamt at beskyldte rektor for den slags".

Ministeriet har i forlængelse heraf antydnet, at universitetet som helhed ikke mangler penge, men derimod har penge nok på bankbogen, så der er tale om et internt fordelingsproblem. Henrik Jeppesen læner sig tilbage i stolen og ryster på hovedet. "De sidste papirer, som jeg modtog fra rektor, viser at universitetets budget går i nul fra og med i år". Altså er der ingen skjult reservefond, der kan fylde den slunkne pengetank. Tværtimod tager universitetet penge fra fakultetet. Tidligere gik broderparten af de penge som fakultet tjente ved overheads til egen pengekasse, men ved det seneste konsistoriemøde blev dette princip ophævet. Nu stryges broderparten af pengene, og føres ind på en konto til bygningsvedligeholdelse. Dette gør sig gældende for alle fakulteterne, men går hårdest ud over naturvidenskab, da de traditionelt har tjent forholdsvis mange penge eksternt. Og samtidig har universitetet besluttet at 'booste' de samfundsvidenskabelige og juridiske fakulteters forskning, så de modtager 'midler' fra de andre fakulteter - herunder naturvidenskab.

Eksterne fondsmidlerne skæres også, da der skulle være et såkaldt afløbsproblem, dvs. at der skulle stå penge på en konto, som forskningsrådene ikke har kunne komme af med. Men, mener dekanen, dette skyldes også en misforståelse. Der er ikke penge som der ikke er ansøgt om i forskningsrådene. Tingenes tilstand peger altså mere på at naturvidenskab er under afvikling, fremfor at der står en pose penge og venter for enden af regnbuen.

Prikninger

Henrik Jeppesen har endnu ikke helt overblik over, hvor mange stillinger, det bliver nødvendigt at sløjfe. Sidste gang pressede man så mange Vip'ere og Tap'ere til at gå på den frivillige aftrædelsesordning, at man til sidst måtte prikke 10 Vip'ere og 7 Tap'ere. Heraf tog alle Vip'erne og fire Tap'ere imod frivillig aftrædelsesordninger.

Dekan Henrik Jeppesen

Denne gang er der ikke mange penge, der kan stryges af budgettet. Fakultetet har allerede, fortæller han, droppet det bløde. De bliver ingen fejring af fakultetets 150 års fødselsdag i år og ingen årsfest for dimittenderne - for blot at nævne et par eksempler. Det går også hårdt udover fakultetets muligheder for at profilere sig som spændende og nytænkende overfor potentielle studerende. Og det er ikke heldigt, da denne nye indsats de sidste år har givet flere studerende på de hårde fag som fysik, kemi og matematik, fortæller dekanen.

Prikninger, og sandsynligvis mange, er uundgåelige i denne nedskæringsrunde. Fakultetet vil gøre alt, hvad det kan for at finde ansatte, der vil acceptere en frivillig aftrædelsesordning. En rundspørge i miljøerne viser imidlertid, at det kun er en håndfuld, som er interesserede i det de næste to år, og uopslåede stillinger er allerede inddraget. Der har været indført ansættelsesstop den sidste måned, og med undtagelse for institutter med en høj gennemstrømning - som Datalogi - så vil der næsten ikke blive slået stillinger op de næste tre-fire år.

Adjunkter

Ifølge Henrik Jeppesen bliver det en smertefuld proces, hvor mange prikkes. Som en joker i det hele er fakultetets 19 adjunkter, som der formelt set ikke er penge til at ansætte i lektorstillinger, men dekanen vil gøre alt for at finde penge til i hvert fald de bedste af dem. Og findes pengene ikke, vil Vip'ernes pensionsboom i perioden 2005-7 betyde, at fakultetet pludselig skal til at ansætte alt for mange alt for hurtigt, samtidig med at de bedste talenter fra de mellemliggende forskergenerationer tabes på gulvet.

Misk-mask i Aalborg

Humaniora og samfundsvidenskab protesterer voldsomt mod fordelingsmodel, fordi den favoriserer tek-nat området

For anden gang blev humaniora og samfundsvidenskab nedstemt på Aalborg Universitets budget. Og det skete igen med mindst mulige margin: 7 stemmer mod 6. Flertallet bestod af rektoratet, teknik-fakultetet samt et enkelt eksternt medlem.

Denne gang blev vedtagelsen under skarpe protester mod flertallets fordelingsmodel: "Problemet med modellen er - efter vor opfattelse - at den dels er uretfærdig og den dels på det faglige plan fremmer en forkert adfærd på universitetet", lød humaniora-dekan Ole Prehns og samfundsvidenskabs-dekan Margrethe Nørgaards protester.

De er utilfredse med modellens princip om, at hvert hovedområde skal tilføres de midler, som de indtjener. Det betyder en favorisering af tek-nat områderne, idet det betyder, at når de tjener en krone udefra, så belønnes de i den interne fordeling. Og tek-nat har meget lettere ved at tjene en krone, fordi de dels har nemmere ved at skaffe eksterne forskningspenge og dels har næsten dobbelt så store taxameter-betalinger pr student. I praksis betyder det, at humaniora skal tjene 2.5 STÅ hver gang tek-nat skal tjene 1.

Rektors stemme afgørende

Rektor Caspersen mener imidlertid ikke, at det er uholdbart, at han er tungen på vægtskålen i 7-6 afstemningen i konsistorium:

"Filosofisk set er det da ikke en ønskværdig situation, men det får mig altså ikke til at ligge søvnløs. I 99 ud af 100 beslutninger tager vi konsensus-beslutninger, og så engang imellem må der skæres igennem. For hvad er alternativet: At der ikke bliver taget en beslutning? Og i den forstand må jeg leve med, at min stemme er afgørende ..."

Men rektoren afviser, at legitimationen for at stemme sammen med de tekniske videnskaber er, at det er området med langt de fleste penge:

"Vrøvl. Jeg stemte efter en faglig vurdering af sagen..."

Humanioradekan: Snyd på vægten?

Som en yderligere krølle på sagen har humaniora-dekan Prehn beskyldt rektoratet og administrationen for at snyde på vægten ved den tekniske udregning af budgettet. I stedet for at lade humaniora og samfundsvidenskab falde og tek-nat stige kunne man faktisk have noteret nul-vækst

for begge parter, mener han, der er så forbitret over hele forløbet, at han kalder det et misk-mask af kritisabel sagsfremstilling og manglende politisk judgement".

Men Prehns tekniske gennemgang - som er uigennemskuelige for lægfolk - afvises af prorektor, som i store træk begrundet budgetberegningen på, at den følger "den meget store aktivitetsudvikling på tek-nat i både undervisning og eksternt finansieret forskning, især i forhold til humaniora ...".

Humaniora-dekan får den sidste replik: "Jeg mener da fortsat, at jeg har ret. Finessen ved den diskussion er, at Aalborg har kørt med en model, som man ikke ved, hvordan fungerer. Og de må da undre at universitetets ledelse kan skændes om, hvad der er op og ned ...", siger Prehn

Som dog endelig fortæller, at dekanerne og rektoratet arbejder på at finde en anden fordelingsmodel i erkendelse af, at den nuværende er uholdbar.

jø

Biblioteks-universitet

Biblioteksskolens forskning har det nødvendige omfang og den nødvendige kvalitet og relevans til at institutionen kan tildeles status som højere uddannelsesinstitution inden for området "biblioteks- og informationsvidenskab". Skolen driver forskning "indtil det højeste niveau" og er i Danmark den suverænt vigtigste forskningsinstitution på området.

Det konkluderer en rosende forsknings-evaluering af Biblioteksskolen, som dermed får mulighed for at overgå til universitetslovens vilkår (på linie med andre kulturministerielle skoler) med mulighed for at etablere ph.d.-studieprogrammer.

Evalueringen forudsætter at Biblioteksskolen hurtigst muligt overgår til en **stillingsstruktur svarende til universiteternes**. Det er en forudsætning for at forsk-

ningspotentiallet kan fastholdes, stabiliseres og videreudbygges, hedder det.

Det indgår således også i forudsætningerne, at det "overvejende flertal af skolens fastansatte lærere har en grundlæggende forskeruddannelse", samt at der etableres mekanismer som understøtter og kontrollerer, "at der i skolens forskning anvendes akademiske værdier og normer som er typiske for universiteter".

Evalueringen har ikke foretaget individuelle bedømmelser, men en opregning af publikationslister og tidligere personbedømmelser viser efter evalueringskomiteens opfattelse, at der på institutionen "findes det nødvendige potentiale til at overgå til ny stillingsstruktur". Nogle lærere er umiddelbart lektor-kvalificerede, mens andre ikke har en formel forskeruddannelse.

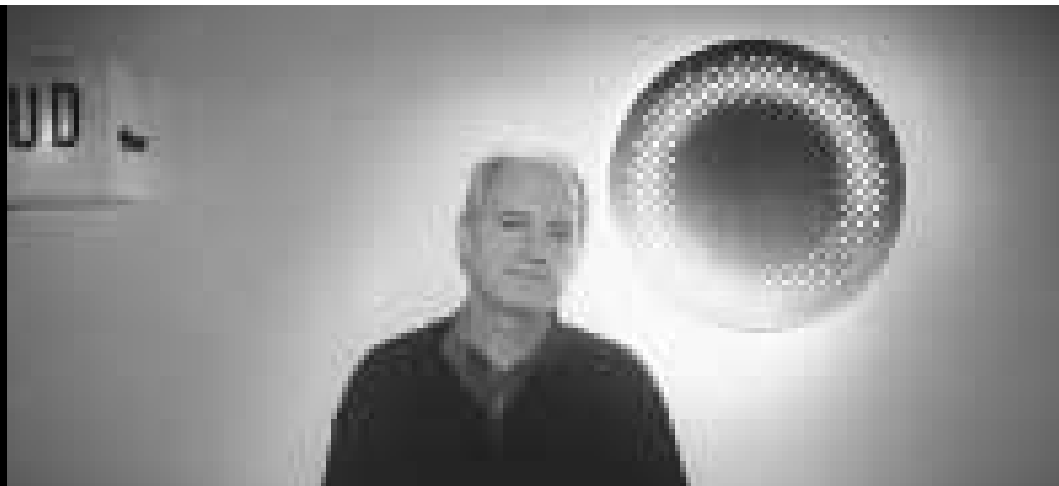
Hvordan en stillingsstruktur nærmere skal udformes er et af temaerne for de intense forhandlinger som pt. foregår DM / Bibliotekarforbundet og arbejdsgiverne. Ministerierne har grundlæggende markeret, at stillingerne skal aflønnes på lavere tillægsniveau end universitetets - hvilket dog harmonerer dårligt med, at der samtidig stilles krav om kompetence på ph.d.-niveau for de ansatte!

Fagforeningerne ønsker, at forskningspersonalet skal overgå til en ny struktur ved, at den enkelte indstiller sig til bedømmelse og i tilfælde af en positiv sådan vil der ske oprykning til lektor. Arbejdsgiverne - Finansministeriet og Kulturministeriet - har derimod spillet hårdt ud med, at man ønsker "en fremtidsorienteret struktur" uden overgangsordning...

jø

Fri forskning under pres

Dandy-sagen er en eksemplarisk sag om forskeres frihed til at forske og publicere. Derfor er den sag så vigtig, siger kritikernes talsmand Frands Mortensen

“De to tandlægeforskere i Dandy-sagen har virkelig noget i klemme. De er i en situation, hvor de risikerer brændemærkning og ikke kan få eksterne penge i fremtiden. Og det er et stort problem på sundhedsvidenskab, hvor en trediedel af pengene er eksterne. Og hvor nogle siger, at det er umuligt at lave grundforskning uden eksterne penge...” siger **professor Frands Mortensen** fra Århus Universitet. “De kan derfor ikke fortælle åbent om sagens forløb. Og derfor blev de tvunget til at erklære sig enige i rektors ‘løsning’...”

Mens de to forskere virkelig har noget på spil, så er rektors risiko ikke den samme: “Han kan altid gå tilbage til Armeniens-forskningen. Ligesom jeg da heller ikke risikerer så meget ved at gå ud i offentligheden, for humaniora er ikke så afhængig af eksterne penge”.

Professoren gik foran med kritikken i Dandy-sagen. Han kritiserede højlydt Århus-rektoratets fremfærd og på trods af konsistoriums accept af rektors håndtering af sagen krævede Mortensen, at rektoratet skulle gå som følge af sagen.

Græsrods-protesterne blev afsluttet med et stormøde, hvorefter professoren trak sig tilbage som talsmand i sagen.

Rektors problem

“Når der kommer en stor erhvervsvirksomhed og lægger pres på den uafhængige forskning, så skal rektor være vores yderste beskyttelse mod pression udefra. Han gjorde det modsatte. Vred armen om på forskerne; tvang dem til at indgå en ydmygende tillægsaftale”.

Medieprofessoren siger, at to forskere har overholdt deres del af spillet. Både Rektor og Dandy har brudt det, idet de er gået ud med oplysninger om aftalen til offentligheden. Også institutbestyreren

måtte gå efter at have afsløret fortrolige elementer i sagen.

“De to forskere har en aftale med videregående rammer for deres forsknings- og publiceringsfrihed, som rektoratet efterfølgende presser dem til at indgå en ydmygende begrænsning på. Og rektor siger direkte, at det ikke skyldes mangler i deres forskning, men et simpelt hensyn til Dandys erhvervsøkonomiske interesser”, forklarer professoren, der konstaterer, at man da kan lave fejl.

“Men rektors største brøler i denne sag er, at han den 11. november fremlægger sin redegørelse, hvori der ikke indrømmes fejl. Altså: Han vil gøre det samme igen en anden dag. Og så har vi ansatte virkelig et problem. Derfor gik vi så hårdt ind i denne sag”.

“De to forskere i Dandy-sagen har virkelig noget i klemme. De risikerer brændemærkning. Derfor kan de ikke fortælle åbent om sagens forløb. Og derfor blev de tvunget til at erklære sig enige i rektors ‘løsning’...”

Abstract eller artikel

Kritikerne fik ikke opbakning i ÅU's konsistorium, fordi medlemmerne enten er enige i rektors handlinger eller fordi de mener at sagen ikke skal vælte en ellers velfungerende rektor. Og da dekanerne også anerkendte redegørelsen, så ville en udtrykt mistillid til rektor også ramme dekanerne. Hele magtsystemet stod således på spil.

“Nogle har også prøvet at dreje sagen ved at sige, at der er forskel på at indsende et abstract til en kongres, mens det er noget andet at have frihed til at offentliggøre en artikel i et videnskabeligt tids-

skrift. Men hvis man ikke får lov at deltage i kongres, så kan man jo heller ikke diskutere sin forskning! Og de to forskere fik forbud mod at indsende abstract og så kunne de jo heller ikke deltage - mens de derimod gerne måtte indsende en artikel, efter at Dandy havde haft den i 90 dage”.

Offentlighedens betydning

Professorens faglige motivation til at gå ind i sagen skyldes, at det er “en eksemplarisk sag om ytringsfrihed”, hvilket har været hans faglige interesse i 30 år på universitetet. Men han indrømmer, at der nok også ligger en opsøret irritation på Medievidenskab, som i årevis har følt sig dårligt behandlet af universitetsadministrationen. Medievidenskab har været “pengemaskine” for universitetet gennem stor taksa-meter-indtjening og instituttet har tilmed selv måttet rykke for millionbeløb, som administrationen havde overset.

Mortensen er ved at samle trådende i sagen med henblik på at afdække forløbet, og han fortæller, at der afslører sig et utroligt netværk og klima bag.

Først og fremmest er han fuld af beundring for Jyllands-Posten, som har offentliggjort den ene kritiske artikel efter den anden på trods af, at der sad to Dandyfolk i avisens bestyrelse. Og Århus Stiftstidende har såmænd også haft en næstformand i Dandys bestyrelse.

Professoren konstaterer endelig, at mange erhvervsvirksomheder faktisk har forståelse for den frie forskning. “Dandy er nogle amatører i det spil. Novo-Nordisk kaldte sagen skadelig, for erhvervslivet har brug for universitetets uafhængighed. Det aspekt glemte rektor Lehmann...”

“Frands Mortensen er dum”

Dandy-sagen har afsløret et klima på universitetet, hvor forskere dukker hovedet i stedet for aktivt at forsvare den frie forskning

“Når kun 70 ud af 2400 vip’ere deltog i stormødet fortæller det om et klima, hvor folk dukker hovedet, fordi de synes, det er en ubehagelig sag. Hvis man mødte op var man tvunget til at tage stilling...”.

Selv om 4 ringbind med e-mails til **Frands Mortensen** fortæller om et stort engagement i sagen, så blev et indkaldt stormøde en fiasko. Kun 70 ud af 2400 vip’ere deltog selv om vækstbetingelserne for et kritisk forsvar for forskningsfriheden egentlig var til stede.

“Nogle blev væk, fordi sagen kaster smuds på universitetet. Nogle fordi de tror at sagen er skabt af pressen, som man ikke kan stole på. Nogle fordi rektor er sådan en pæn og dygtig mand, som har sat så meget i gang i sin tid som rektor”, tolker professoren.

Forskerne passive

“Mediemæssigt har der aldrig været så meget blæst om en sag om forskningsfriheden som i denne sag. Og jeg kan personligt bevidne, at den fik engageret det videnskabelige personale”, siger han og henviser til de mange e-mails: “Her ligger alt fra støtte til min rolle som talsmand til krav om, at jeg burde fyres på gråt papir, fordi jeg opfører mig skadeligt for forskningen og Århus Universitet ...”.

Men sagens forløb er desværre også udtryk for, at klimaet har ændret sig blandt forskerne, mener professoren:

“Der hersker en det-går-sgu-nok holdning. Folk har travlt med at passe deres, for undervisningskravene er jo skruet op igennem det seneste tiår. Og når nogle så råber op om, at vi er nødt til at forsvare forskningsfriheden, virker det forstyrrende, for folk vil bare gerne have lov til at sidde og passe deres forskning. Folk tænker ikke på, at det kan ramme dem selv næste gang”.

Passiviteten skyldes også magelighed:

“Folk er ikke vant til at gå til kritiske møder. Man skal jo komme kørende i sin bil helt ude fra Højbjerg. Og vi har jo både kone og børn og sejlbåd, som vi skal passe ...”, lyder den bidske karakteristik fra en af dem, som selv var med i ’68.

“Når nogle så råber op om, at vi er nødt til at forsvare forskningsfriheden, virker det forstyrrende, for folk vil bare gerne have lov til at sidde og passe deres forskning. Folk tænker ikke på, at det kan ramme dem selv næste gang”

Holdningsskred

“Nogles reaktion har været, at Frands Mortensen er dum, fordi han sørger for at sagen kommer på forsiden. Og sådanne sager skal håndteres i stilhed. Lad være med at lave konflikter, for vi er nødt til at hente penge hos private firmaer for at kunne forske”.

Professoren er ikke i tvivl om, at der er sket et holdningsskred. “Interessen for bred universitetspolitik er lig nul. Betydningen af, at rektor og dekaner har diktatorisk magt (jf universitetsloven), er for eksempel kun opdaget af de færreste”.

Omvendt så samarbejder også kritiske forskere uden problemer med det private, hvor der i 70’erne herskede stort hysteri og diskussion om det samme:

“Det sker, fordi begge parter får noget ud af det. Men også fordi grundforskningens vilkår er blevet dårligere. Der er flere studenter at undervise, og derfor mindre ressourcer til forskning. Det betyder, at evnen til at være kritisk svækkes, hvis man ikke får frikøb gennem en særbevilling”.

Værst på sundhedsvidenskab

Professoren har dog set en tydelig forskel i reaktionerne på de enkelte hovedområder. Der er stor forskel i “kultur og temperament”.

På sundhedsvidenskab er en tredjedel af forskningspengene eksterne. Det opfattes derfor som en simpel nødvendighed for at kunne forske: “Der er en lille gruppe, som med det samme så problemet i Dandy-sagen. Men jeg er bange for, at de fleste på sundhedsvidenskab er så kyniske, at de opfatter protesten som meningsløs og pinlig. Skadelig fordi den kaster et ubehageligt lys på universitetet, og fordi den kan skade deres mulighed for at samarbejde med private i fremtiden. Og en stor gruppe mener derfor, at Frands Mortensen ikke er rigtig klog, burde fyres og i øvrigt give rektor en undskyldning”.

På **naturvidenskab** er billedet desværre nogenlunde det samme, vurderer Frands Mortensen. Her har protesterne også været svage, men det kan også skyldes, at dekan Karl Pedersen i mange år har kørt fakultetet ene-rådigt, så ingen vover at ytre sig.

Og som **humanist** tilføjer han efter lidt tøven, at der formentlig ikke er tvivl om, at nogle har holdt sig tilbage, for ikke at forringe deres muligheder for at kunne trække på universitetets interne pengekasse, ÅU’s forskningsfond (fra Cheminova-fonden).

På humaniora er forskerne ikke på samme måde presset på den personlige forskningsfrihed, fordi der ikke er de samme private midler i forskningen: “På humaniora er det relativt nemt at fremlægge kontroversielle resultater - ja det er nærmest meriterende at få del i offentligheden på den måde! Og derfor er det da heller ikke tilfældigt at det er humanister, som har meldt klare ud med protester i Dandy-sagen”.

Og selv om professoren har fået personlige sympatitilkendegivelser fra **samfundsvidenskabsfolk**, som støttede kritikken, har mange ikke villet støtte den offentligt. Det kan delvis hænge sammen med, at prorektor, professor Palle Bo Madsen er velmeriteret jurist - og til-

med med speciale i “aftaleret”. Få har derfor povet at gå i polemik med prorektor.

Strategi: Tilbagehold information

Frands Mortensen siger, at Dandysagen også er et eksemplarisk lærestykke i forholdet kommunikationsstrategi:

“Rektor agerer som i de trykte mediers tid, hvor man ikke vil mødes med kritiske spørgsmål. Tror på, at man kan styre eller undertrykke en sag ved at tilbageholde information. Rektor mente, at informationsbehovet kunne dækkes envejs ved at udsende en redegørelse - som tilmed blev bragt ud med bud til samtlige institutter, til os endda af chefbudmesteren. Samtidig nægtede han så at udtale sig yderligere ...”

Mortensen siger, at rektor stort set har begået alle de kommunikationsfejl, som kan laves. I halvfemserne gør man sig bedst ved en total åbenhed. Og Informations- og Medievidenskab har da også kørt al information ud gennem improviserede pressemøder og på hjemmesiden (www.imv.au.dk). Det har været en stor succes med 1800 hits den dag, hvor interessen om sagen toppede.

Også Dandy troede, at de kunne bruge den gammeldags informationsstrategi, og firmaet opdagede alt for sent, at sagen var løbet helt fra dem.

Rektors eftermæle - og Frands Mortensens

Rektor kom i en redegørelse til at misinformere Forskningsministeriet, og bl.a. det fik forskningsministeren til at bede Rigsrevisionen gennemgå sagen.

Det er blevet en meget ubehagelig sag for rektor Lehmann:

“Han er den første rektor, hvis embedsførelse skal undersøges af Rigsrevisionen. Han må være meget ubehagelig berørt. Sagen har været så turbulent, at den sætter spørgsmålstegn ved hele hans rektorperiode. I stedet for det positive eftermæle som imperiebygger på AU - for der er vitterlig sket meget i Lehmanns periode - så risikerer han at få eftermælet: *My heart belongs to Dandy ...*”

Men også Frands Mortensens eftermæle kan blive præget af sagen. Han placerede sig meget med mediebevindst i orkanens centrum, og det er ikke uden omkostninger. Er han ikke bange for at blive kaldt kværuleant?

“Jo. Derfor trak jeg mig også som talsmand efter stormødet. Jeg kan da heller ikke sige mig fri for at være berørt af de mange, som mente, at jeg burde forlade universitetet. Ikke at jeg har aktuelle planer om det, men jeg har da sat mig ind i, hvordan det eventuelt kunne ske, hvis det blev nødvendigt ...”

Generationsskifte

Udskiftningen af universitetets store lærerår-gange går hurtigere end man troede. Og der er er derfor ingen

grund til alarm over år-2005 problemet, siger kontroversiel rapport fra Bertel Ståhle

Hvis nogle synes, at de har fået mange nye kolleger i de seneste år, så beror oplevelsen ikke på stress eller forvirring. Der har været en overraskende stor udskiftning i det videnskabelige personale i perioden 1995-97. Knap en tredjedel af universiteternes samlede personalebestand var nyansat i slutningen af perioden.

Der blev ansat 1200 professorer, lektorer og adjunkter i perioden, fordelt på ca. 220 professorer, 520 lektorer og 460 adjunkter. I gennemsnit var det 70, 170 og 150 nyansættelser pr. år i de nævnte stillingskategorier. Det er dobbelt så mange professoransættelser som i begyndelsen af 90'erne.

Undersøgelsen peger på, at de fastansatte ikke uden videre har et lineært karriereforløb i universiteterne, hvor de ansættes som 35-årige og går på pension som 67-årige. Afgang på grund af alder er således ikke hovedelementet i mobiliteten. Såvel professorer som lektorer viser overraskende stor mobilitet; de går af på forskellige tidspunkter og mange vil gå før den egentlige pensionsalder.

På denne baggrund tillader rapportens forfatter, Bertel Ståhle, sig den forsigtige konklusion, at der i de sidste år har været et generationsskifte i gang på universiteterne.

Ikke 2005-alarm

Rapporten dementerer panik over de såkaldte "alderspu-kler", hvor en stor gruppe ældre lærere angiveligt skulle pensioneres samtidig og at universitetet derfor ville få problemer med rekrutteringen.

Mobiliteten og rekrutteringen i perioden 1995-97 samt dagens personalesammensætning og omfanget af ph.d.-produktionen får Ståhle til at konkludere, at fornyelsestakten og rekrutteringspotentialet næppe giver anledning til bekymring over det kommende generations-skifte.

Ståhle mener, at personalet har meget forskellige af-gangstider, dvs. at tvungen alderspensionering (67-70 år) ikke er reglen. Han konstaterer således, at der ikke er grund til panik. Rapporten opstiller et scenario, hvor gruppen på ca. 1000 professorer og lektorer, som i 1996 var i alderen 50-54 år, går af (på alderspension) i løbet af femårsperioden (2011-2016). Det vil medføre et behov for nyrekruttering på 200 personer per år eller en perso-naleomsætning på knap 5 pct. per år.

Og følges tankegangen vil den nuværende professor- og lektorstab blive udskiftet over en 20 års periode. Dette kan sammenlignes med, at der i perioden 1995-97 har været en rekrutteringstakt i professorstaben på i gennemsnit 9 pct. per år og i lektorstaben på ca. 6 pct. per år.

"På denne baggrund kan det undre, at det i diskussionen om forskerpersonalets aldersudvikling og forskningsfornyelsen er blevet beskrevet som et problem, at halvdelen af den nuværende stab - som følge af en påstået skæv aldersstruktur - vil gå af inden for de næste 15 år", hvilket, som forfatteren konstaterer, ville betyde en (langsom) personaleudskiftning på 30 år og en omsætningstakt på kun lidt over 3 pct. per år. Det vil - ifølge rapporten - true den nødvendige forskningsfornyelse og betyde en klar overproduktion af forskeruddannede.

jø

Ståhle-rapport 1999

Sværere at blive professor

Rapporten konstaterer, at antallet af professorer er vokset kraftigt i perioden 1995-97 (hvilket bl.a. skal ses i sammenhæng med en ekspansion som følge af Ole Vig Jensens "Universiteter i vækst"). Men det rettede blot op på et mærkbart fald i professorantallet i 80'erne og begyndelsen af 90'erne. Og udsigterne til et professorat for nyansatte forskere er (i gennemsnit) ikke blevet bedre i de sidste 10-15 år. Snarere tværtimod, fordi der samtidig er sket en betydelig udvidelse af det samlede videnskabelige personale. Og Danmark har fortsat en meget lav professor/lektorratio på 1/4, hvor den i nabolande er helt nede i nærheden af 1/1.

Stigende rekrutteringsalder

Forskningsministeren har som mål med en ny stillingsstruktur, at unge talentfulde forskere hurtigere skal have mulighed for at blive professorer. Spørgsmålet er imidlertid, om virkeligheden er sådan, at det kan lade sig gøre for andre end nogle få.

Statistikkerne viser nemlig, at den reelle rekrutteringsalder for både lektorer og professorer har været stigende i de seneste årtier, fordi de formelle kvalifikationskrav er blevet større og fordi konkurrencen er skærpet i takt med at flere har fået en forskeruddannelse. Mens hver tiende fastansat i 1974 var yngre end 30 år, så er det i dag kun en ud af hundrede.

Den typiske forsker er således i dag ved ansættelsen ikke kun ældre, men ofte også bedre uddannet og har større forskningserfaring og -produktion bag sig end hvad der var typisk tidligere.

Planlæggerne gør sig imidlertid falske forestillinger om rekrutteringsalderen. Forskningsministeriet ("*Hvorfor forsker? 1997*") gik således ud fra prognoser, som kalkulerede med, at nyansatte lektorer var 30-40 år, mens professorer var 35-45 år. I virkelighedens verden er rekrutteringsalderen ti år højere for professorer og fem år højere for lektorer.

Ståhle-rapport

"Alder, køn og rekruttering i dansk universitetsforskning" (Forskningsministeriet, nov. 1999) er en undersøgelse af det videnskabelige personales aldersstruktur, rekrutteringsalderen, det såkaldte "generations-skifte" m.m. Der ses yderligere på stillingsbesættelserne i 1995-97, på ansættelsesprocedurer, på personalebestanden m.m.

Rapporten er en samling af data om universitetets personale-situation, og den analyserer især en treårs periode, hvor der viser sig en betydelig personale-udskiftning, som på mange måder modsiger hidtidige profetier, for eksempel om "år2005-problemet", om "forgubning" af personalet m.m.

Samlet konkluderer Ståhle, at universitetets personale-struktur og -udvikling empirisk set ser sund ud. Man skal imidlertid notere sig, at Ståhle (som er ansat ved UNI-C) i sin analyse systematisk går ud det samlede videnskabelige personale (dvs. såvel de fastansatte professorer og lektorer som de løstansatte), når han skal vurdere forskningens (og undervisningens) ressourcer. Andre ville lægge mere vægt på analyse af det fastansatte personale, som et bedre udtryk for de permanente ressourcer, der skal drive systemet.

Ståhle konstaterer dog også indirekte, at der findes problemer i systemet, for eksempel med rekruttering af kvalificerede personer til mange stillinger. Årsagen hertil er hovedsagelig, at karrierestrukturen ikke er attraktiv ...

jø

Syv skud fra hoften ?

- frække spørgsmål til Bertel Ståhle:

1. Hvad er de to største problemer for universiteterne lige nu, hvis man skal tage rapportens statistikker for pålydende?

"Hvis vi ser bort fra ressourceproblemet, især i forhold til universiteternes ambitioner, så er et af de centrale problemer universiteternes svage forandrings-evne. Universiteterne er organisatorisk og ledelsesmæssigt alt for konservative, ineffektive og ufleksible, og de har derfor haft svært at følge udviklingen i det omgivende samfund og at tilpasse sig de forandringer, der i de sidste 25-30 år er sket i forskningens organisering og finansiering.

Det andet problem er så, at universitetet har mistet meget af sin tiltrækningskraft på eliten. Det er ikke længere en attraktiv karriere for forskningstalenterne. Karriereforløbet er for langsomt og tilfældigt, mange talentfulde forskere kan ikke nå længere end til en lektorstilling selv om de har kvalificeret sig til mere. Der er ikke en konkurrencedygtig løn-samtidig med at akademikere på arbejdsmarkedet viser større og større mobilitetstilbøjelighed. Blandt universitetslærerne er der ingen klar sammenhæng mellem kvalifikationer, arbejdsindsatser og forskningsprestationer på den ene side og løn, stilling og karriereforløb på den anden.

Endelig må man ikke glemme, at forskning er 'afromantisert'. Det er et arbejde som alt andet. Og når ikke universitetsansættelse giver status som tidligere, så er det ikke længere motivation i sig selv.

2. Er karrierestrukturen "attraktiv" på universiteterne?

"Nej, det danske universitet er meget lidt attraktivt for forskningstalenter. Karriereforløbet er meget langsomt og for de fleste er en professoransættelse helt usandsynlig. I andre lande har man som regel gode muligheder for at nå det højeste niveau, når man er kvalificeret til det (men i Danmark er professor/lektor-ratioen 1/4, hvor den i andre lande ofte er omkring 1/1).

Universitetet er ikke et attraktivt karriremiljø. Når der er rekrutteringsvanskeligheder skyldes det ikke manglen på kvalificerede, men at man ikke kan tiltrække dem. Det hænger således ikke sammen, at der uddannes 800-900 nye ph.d.'ere årligt, men kun 150 søger adjunktstillinger...

I Danmark sker advancement efter mange år (lektor som 40-årig og professor som 50-årig), men værre er, at rene tilfældigheder (en ledig professorstilling) har indflydelse om dygtige forskere har mulighed for at nå den højeste stilling. Der skulle være mulighed for avance-

ment, så der var sammenhæng mellem videnskabelige kvalifikationer, forskningsprestationer og stilling - og løn!

Problemet set fra forskningens side er, at forskning er elitistisk og kræver talent, fantasi, engagement og hårdt arbejde. Men mange af de virkelig begavede kan måske ikke rekrutteres til universitetet, fordi karrieremulighederne og -vilkår her er for dårlige."

3. Rapporten viser, at rekrutteringsalderen er steget på universitetet. Lektorer træder til, når de er 35-45 år og professorer træder til, når de er 45-55 år, men planlæggerne troede at de var ti år yngre. Er de ansattes alder et problem for universitetet?

"Ud fra forskningens perspektiv er rekrutteringsalderen og personalets alderssammensætning ikke et problem. Undersøgelsen viser nemlig, at når man tager det samlede videnskabelige personale - fastansatte som tidsbegrænset ansatte - så er der en stor aldersspredning og alle alderskategorier er vel repræsenteret i universitetsforskningen. Faktisk er også antallet af 25-40-årige på universitetet større end nogensinde!

Samtidig kan man konstatere, at både de formelle kvalifikationskrav og konkurrencen er skærpet i takt med at flere har fået en forskeruddannelse.

I den forstand er det en forkert problemstilling at kræve "unge professorer". Løsningen er at gøre universitetet attraktivt, så de bedste forskertalenter søger ind til forskeruddannelserne og herefter også videre til en universitetskarriere. I dag er det kun en tredjedel af de nyuddannede ph.d.'er, som ved erhvervelsen af ph.d.-graden, har en forskeransættelse i universitetssektoren som højeste karrieremålsætning."

4. Rapporten fortæller, at en tredjedel af professoransættelserne og halvdelen af lektor/adjunkt ansættelserne blev besat uden konkurrence fra flere kvalificerede. I mere end en fjerdedel af alle stillingsbesættelser var der kun 1 ansøger. Og i næsten halvdelen var der kun 1 kvalificeret ansøger. Hvad er det udtryk for?

"Undersøgelsen har ikke set på, hvorfor folk ikke søger. Men en delforklaring kan som allerede nævnt være, at universitetsstillingerne ikke er særligt attraktive.

En anden forklaring kan være, at kvalitetsforskningen er blevet stadigt mere specialiseret med mindre stillinger som konsekvens, hvilket allerede i sig selv begrænser rekrutteringsgrundlaget. Desuden er forskningssystemet blevet mere gennemskueligt og ansøgningsadfærden mere rationel. De fleste forskere kender potentielle konkurrenters kvalifikationer,

og så sker der en positionering, for ved man, at der kommer en klart bedre kvalificeret ansøger, så afholder nok de fleste sig fra at søge. Man søger ikke så gerne en stilling, som man ved at man ikke har mulighed for at få.

Dette betyder dog ikke at stillingsopslagene er formuleret for en bestemt person og jeg tager også klart afstand fra nepotisme-anklager. Med det gældende system med bedømmelsesudvalg og bedømmelseskriterier har nepotismen som regel vanskelige kår.

5. Er universitetet i defensiven over for mistænkeliggørelse udefra: om dårlige lærere, ringe ledelse, nulforskere osv.

Det synes jeg ikke, men de er måske alt for følsomme overfor samfundets for det meste berettigede ønske om at få indsigt i, hvad de gør ...

6. Giv en kort karakteristik af stillingsstrukturen?

Grundlæggende mener jeg, at det er en lidt underlig og utidssvarende konstruktion, at Folketinget skal beslutte, hvor mange professorer, universitetet kan have, og at myndigheder og fagforeninger skal aftale hvilke stillingskategorier, der skal findes på universitetet.

Og stillingsstrukturen er alt for stift et system. Når man for eksempel diskuterer adjunkt-lektor overgang eller når man kan diskutere om adjunkter og forskningsadjunkter er lige kvalificerede. Det burde være nok, at myndighederne fastsætter en overordnet ramme med beskrivelse af, hvad en professor og en lektor skal have for kvalifikationer. Og derudover burde det være frit for universitetet inden for dets totale ressourcer at ansætte videnskabeligt personale. Universitetet skulle således selv få beslutte, på hvilket videnskabeligt niveau, på hvilke vilkår og i hvilket omfang de vil ansætte. Det betyder samtidig også, at lønstrukturen skal være så fri at man kunne rekruttere de bedste ..."

7. Man hører ofte, at et af universitetets problemer har været den masseansættelse af lærere, som skete i begyndelsen af 70'erne - og at ikke alle var kvalificerede?

Med stillingsstrukturen i 1972 blev der over en nat fastansat en mængde universitetslærere uden kvalitetsbedømmelse, og der var uden tvivl nogle af disse, som ikke var videnskabeligt kvalificerede. Det har måske skabt en del problemer, men der er kun få af disse tilbage i systemet. Den aktuelle undersøgelse viser, at der har været en stor udskiftning, så de udgør en minoritet af den samlede videnskabelige stab. Det er derfor en uinteressant problematik i dag..."

JO

Projektledelse på Risø

Projektledere går tit direkte til faglige problemstillinger i forskningssamarbejder, og glemmer dermed at zoome ind på, hvordan projektet skal ledes. En bevidstgørelse af projektledelse og dens rolle tidligt i projektforsløbet kan gøre projekt resultat og forløb væsentligt bedre, mener Risøs underviser i projektledelse

Telefonen ringer hos seniorforsker Mikkel Thorbek Andersen. Han løfter røret. "Hans, ved du hvad, vi har fået de fem millioner kroner til vindmølleprojektet fra Grundforskningsfonden. Nu kan vi endelig gå i gang med at lave modeller til optimering af udnyttelsen af vindenergi", lyder det fra kollegaen fra Universitetet, lektor Henrik Mailand. Ti minutter senere taler de stadig om de tekniske og grundforskningsmæssige muligheder, som pengene åbner for. Og når de to dage senere mødes for at samle trådene om forskningsprojektet, kan de slet ikke vente med at kaste sig over de faglige udfordringer.

Det er naturligvis et fiktivt scenarium, men ikke desto mindre ganske realistisk. "Det er et udbredt problem med projektsamarbejde, at deltagerne kaster sig over den faglige substans. De er tændt af projektet. De glemmer bl.a. at stoppe op og analysere behovet for ledelse af forskningsprojektet og specificere mål", siger ph.d Hans L. Thaning. Han er ansat som personalekonsulent på sektorforskningsinstitutionen Risø, hvor han bl.a. står for udviklingen af deres projektlederuddannelse. Inden han sprang til Risø havde han sin daglige gang på Handelshøjskolen i København, hvor han var adjunkt.

Selv om projektledelse umiddelbart emmer af common sense, så er der mange faldgrupper. Det ligger lige for, at man ved projektets start går i gang med det faglige eller indholdsmæssige i projektet, sådan som Andersen og Mailand. Det betyder, at projektlederne også har en tendens til at kaste sig over projektarbejdet. Så er der fremdrift i projektet, deltagerne er engagerede, pengene placeret på projektkontoen og der bliver bestilt nyt teknisk udstyr. Men stille og roligt kan det gå galt. Forskningsprojektet begynder at køre af sporet. Deltagerne bevæger sig i forskellige retninger eller der opstår små misforståelser om ambitionsniveauet. Projektlederen troede måske, at der var en klar aftale med en kollega om, at han skulle bidrage med sin kompetence på et specifikt område i projektet. Det vidste kollegaen blot ikke. Tidsterminerne kan også være blevet opfattet forskelligt, eller også er nogle af deltagerne pludselig taget på konference i udlandet, mens andre da gerne vil være med, men altså prioriterer et andet projekt højere.

"Nu er det så typisk, at projektlederen vil agere ved at samle projektgruppen til et møde for at diskutere problemerne

igennem. Det er altså først her, at der gribes til en egentlig ledelsesmæssig aktivitet. Det burde være gjort allerede, da projektet påbegyndtes, så kunne en del af disse problemer være undgået", siger Hans L. Thaning.

Helikopter-perspektiv

Han peger på, at projektledelse har fire hovedkomponenter. Med et lidt teatralisk udtryk skal projektlederen for det første 'iscenesætte' sin projektledelse, dvs. at han hopper ombord på en fiktiv helikopter, letter fra de faglige problemstillinger for at kigge på projektet oppe fra, for her igennem at kunne identificere, hvordan ledelsesindsatsen skal doseres. Ifølge Risøs håndbog for projektledere skal denne tilrettelægge projektledelsen, ledelsen af forarbejdet, opstartsfasen, gennemførelsen og afslutningen. Dette er den mest abstrakte komponent, fordi man skal "lede egen projektledelse".

Til det er der en lang række værktøjer, som Hans L. Thaning ikke kan gennemgå alle sammen, men han peger på at områder, hvor der er behov for projektledelse, kan indkredses ved hjælp af såkaldte interessent-, problem- og perspektivanalyser. (Disse skal typisk laves allerede i projektets opstartsfasen og gentages, når væsentlige forudsætninger skrider). "Interessent- og problemanalysen er gode til at afklare forhold, der kan give problemer, og som der derfor må tages skridt til at undgå tidligt i forløbet. Perspektivanalysen derimod er god til at afdække pro-

"Tit laves der ikke præcise mål, delmål og milepæle for et projekt. Mange forskere vil nok have lidt aversion mod den slags 'handelshøjskole-tænkning', der strider fundamentalt mod forskningens anarkistiske karakter".

jektets eksplicite og implicite muligheder, så de også kan inddrages tidligt i forløbet", lyder det.

Konkret går eksempelvis interessentanalysen ud på, at gruppeditagerne holder en brain storming-sceance, hvor de understyret med pap og lim, skal finde alle de interessenter, som direkte eller indirekte har interesser i projektet. 'Navnene' på alle aktørerne skrives op på papskilte og klistres op på en tavle. Derefter tildeles

de points - fra et til fem - for hvor vigtige de er. Herefter foretages den vanskelige intellektuelle øvelse, hvor man så sige hopper ud af eget sind og ind i interessentens for herfra at analysere, hvad interessentens succeskriterier er i forhold til projektet. Herefter skulle gerne tegnes et billede af, hvilke interessenter det er nødvendigt at lobbye eller på anden måde sætte ind over for. Altså, dem som topper i antal points, skal man koncentrere indsatsen overfor. På den baggrund kan man herefter tage stilling til, om disse succeskriterier kan opfyldes eller om man bliver nødt til at minimere ambitionsniveauet.

Eksempel: Får en gruppe Risø-forskere penge fra Grundforskningsfonden til et bioteknologisk forskningsprojekt, så er det nødvendigt at forskerne får afdækket alle aktørerne på området, lige fra relevante samarbejdspartnere i erhvervslivet over udenlandske universiteter til miljøorganisationerne. På den måde reduceres risikoen for, at forskerne spilder deres tid på projekter, som de så efterfølgende brændmærkes på grund af eller som arkiveres lodret, fordi miljøorganisationerne har overbevist forbrugere mv. om, at det er et slet program.

På samme måde laves problem- og perspektivanalyserne, men her er fokus i stedet på henholdsvis, hvilke problemer der kan opstå, og hvilke muligheder som projektet indebærer.

Ingen mål = selvmål

Selv om det næsten lyder lige så logisk, som at to og to er fire, så er det tit, at der ikke laves præcise mål, delmål og milepæle for et projekt. Mange forskere vil nok have lidt aversion mod den slags 'handelshøjskole-tænkning', der strider fundamentalt mod forskningens anarkistiske karakter. Hans L. Thaning forstår godt forskernes indvending, da deltagerne i især grundforskningsprojekter ikke ved, hvad de opdager under vejs. Men i stedet for at smide ideen om målsætninger på lossepladsen, mener han, at der skal defineres målsætninger om, hvilke metoder der skal anvendes, og hvilke sten, der skal vendes på vejen.

Slår man op i Risøs publikation MÅL, RAMMER OG RESULTATER 1999, kan man for eksempel læse, at der har været et program, hvis formål er "at skaffe ny viden om og forståelse af magnetiske og superledende materialers egenskaber gennem eksperimentielle studier og simuleringer af deres atomare, magnetiske og magnetiske flukslinje struktur og dyna-

Forskningsledelse

Hans L. Thaning fra Risø mener, at en meget målrettet forskningsstyring på institutionsniveau gavner den enkelte forsker, selv om det går ud over hans forskningsfrihed, da det skaber et kreativt forskningsmiljø

mik. Det har programlederen i samarbejde med gruppen omsat til fire operationelle delmål og endnu fire såkaldte milepæle, der kan testes undervejs i forløbet.

Dette er mål, der går på selve endemålet af forskningen, men Risø er også ved at udvikle en metodik til at vurdere og målsætte forskningsprocessen. "Der en fare for, at man fokuserer for meget på resultatmålene, og at det kan gå ud over kreative dele af projektet. Derfor arbejder vi i øjeblikket på at indføre metoder, der viser hvordan, vi kan målsætte selve forskningsprocessen, så den bliver så god som mulig. Men det er vi ikke så gode til endnu", fortæller Hans L. Thaning.

Når det er vigtigt at også få dissekeret processen, er det fordi, at slutproduktet ikke er tilstrækkelig en indikator på om projektet er en succes, da medarbejderne godt kan have opfattet deltagelsen som spild af tid, og derfor allerede har lagt billet ind på en stilling på en anden forskningsvirksomhed. Og det er uheldigt, ikke mindst for vidensintensive institutioner.

(Hvis man er til mere langhårede tilgange til det at fastsætte mål, så kan man erhverve sig bogen Projektstyrings problemer og værktøjer - fra kaos til resultat, hvor Hanne Foss Hansen sågar taler om systemteoretisk- og paradoksteoretiske måldefinitioner. Ifølge den sidste tilgang skal det tilstræbes at der er så mange modsatrettede mål i et projekt (centralisering og decentralisering på samme tid) som muligt, da det giver en frugtbar dynamik.)

Lobbyisme

Forankring er et andet kodeord, som en projektleder skal tage sig af. På Risø dækker det, at projektet formelt bliver indplaceret i forskningsprogrammet i henhold til Risøs treårsplan og reelt i forhold til programledelsen og projektets medarbejdere, ledelsen og omverdenen. Det er altså her, at projektlederen skal finde slipset frem, og begynde sin lobbyisme på de bonede gulve. Og det at arbejde med forankring er særdeles vigtigt, da projektledere, som glemmer det, måske kan opleve, at ledelsen i stedet vælger at koncentrere sig om nabokonkurrentens projekter.

Endelig skal projektlederen stå for selve koordineringen (budgettering, rapportering, evaluering og daglig kommunikation) samt fungere som inspirator dvs. være forbillede for projektdeltagerne via sit engagement og sin faglige gejst.

God projektledelse på de enkelte forskningsprojekter er ifølge Hans L. Thaning ikke tilstrækkeligt til at skabe et kreativt og synergisk forskningsmiljø. Det kræver også god forskningsledelse på institutionsniveau, hvilket bl.a. vil sige at forskningsinstitutionens samlede forskningsprofil kræver målrettet styring.

På Risø er der opstillet centrale resultatmål for hele institutionen, for direktøren og afdelingschefer mv. Det er vigtigt, at de forskningsprojekter som etableres, passer ind i hele institutionens forskellige delmål og overordnede mål.

Og her begynder vi at betrede kontroversiel grund. Det viser sig tydeligt, da journalisten kommer til at omtale det som en centralistisk styring. Hans L. Thaning slynger straks et fremmedord på banen, som tilsyneladende betyder, at på Risø forenes bottom up og top down-styring - for nu at skrive det på hverdags-dansk.

"Men jeg er enig i, at det betyder en reduktion af den enkelte forskers frihed, men til gengæld mener jeg ikke, at fuldstændig frihed giver den bedste forskning. Det er vigtigt at understrege at der ikke er tale om en top down-proces. Men at processen går oppe fra og ned og nede fra og op. Det spændende er, hvordan man skaber den rette dynamik", siger han.

Den målrettede styring af forskningen, kombineret med at forskningen foregår i teams, skaber mulighed for at forskere gensidigt kan udnytte hinanden bedre, og at forskningsprojekterne kan stå på skuldrene af hinanden. Det er så en ledelsesopgave at få formidlet, hvordan de enkelte forskere mv. skal tilpasse sig hinanden. Opfølgningen er også tosidet - dels foregår der en fornuftig kontrol med, om man rent faktisk nåede det man aftalte, dels får man anledning til at sige at det var godt gået - Vi nåede målene!

Det sidste er en stor udfordring for forskere, der kommer fra den danske forskningsverden, som han beskriver som elitær og individualistisk, hvor traditionelle ph.d.-forløb kan have en tendens til at virke som en munk, der mediterer alene på en bjergtop.

"Et ph.d. er ofte et individuelt treårigt forløb, og man kan diskutere om det ikke er for længe, at sidde og fordybe sig i sit eget projekt. Den forskerstuderende sikres sin faglighed men bliver ofte ikke uddannet til teamarbejde, sådan som vi har det her på Risø. Det er et tveægget sværd, da man naturligvis også har brug for faglig ekspertise, men de personlige kompetencer til at indgå i teams er ikke en formaliseret del af uddannelsen", fastslår han.

Udkonkurrer Risø konkurrenterne?

Hvad betyder en god forskningsledelse, så for institutionens evne til at få klejner i kassen. Det mener Hans L. Thaning ikke, at man kan svare entydigt på. Men mellem linjerne kan man fornemme, at han mener, at en meget målrettet forskningsstyring - alt andet lige - virker som en magnet på forskningsmidlerne. "Jeg kan da se, at Risø skraber penge til sig, især fra EU. Og jeg kender eksempler på forskningssamarbejder med det private erhvervsliv, som kun kan lade sig gøre, fordi vi kan dokumentere vores resourceforbrug og leve op til vigtige krav om fortrolighed", siger han.

Sektorforskningens og museernes problemer

Ubetalt merarbejde, for lidt tid til forskning, for dårlige vilkår for de løstansatte og mangel på klare retningslinjer for ytringsfriheden, er sektorforskningens og museernes problemer, fortæller den afgående formand for de forskningsinstitutionsansatte i DM, Nils Engberg

INTERVIEW

De ansatte på sektorforskningsinstitutionerne og museerne drukner i ubetalt merarbejde og har for lidt tid til forskningen. Værst er det for de utallige løstansatte, der tit ikke tilbydes anstændige arbejdsvilkår, og rammes meget hårdt af indførslen af det ny lønsystem. De ansattes ytringsfrihed mangler der også klare linjer for. Og så skal fagforeningen i øvrigt neddrose det interne politiske spilfægteri

til fordel for en øget betjening af tillidsrepræsentanterne og medlemmerne, mener **Nils Engberg**, der er afgående formand for de ansatte på sektorforskningsinstitutionerne og tidligere formand for de museumsansatte i Dansk magisterforening.

“Et problem for mange sektorforskningsinstitutioner er, at der ikke er aftaler om merarbejde. Det viser sig indenfor sektoren ved, at folk bruger meget mere end 37 timer på deres arbejde”, siger Nils Engberg.

Ved overenskomstforhandlingerne har det ikke været muligt at få lavet en aftale om merarbejde. Det må så ske på den enkelte institution. Han efterlyser en klar definition af, hvad folks arbejde består af, så der kan sættes tid på de forskellige opgaver. “Her oplever jeg, at ledelserne gerne vil have registreret tidsforbruget på arbejdsopgaverne men viger udenom deres ansvar, når man så skal forholde sig til merarbejdet. Det er urimeligt svært for tillidsrepræsentanterne at få lavet lokalaftaler”, siger han. Et af problemerne er, at arbejdstiden involverer forskning, hvilket dels sker i arbejdstiden og dels i fritiden enten af lyst eller ambitioner. Men han vil have sat tid på de øvrige opgaver, hvilket på f.eks. museerne kan være at lave udstillinger, betjene publikum, vedligeholde samlinger, registrere nytillførsler mv..

På Nationalmuseet, hvor Nils Engberg har sin daglige gang, har de tidsregistrering, og det har efter et hektisk år med en stor særudstilling givet et større antal merarbejdstimer i registreringssystemet. Det er lykkedes at få en afspadseringsordning igennem, fordi hans chef er venlig og forstående, men han finder det urimeligt, at der ikke på museet er en samarbejdsaftale om afviklingen af merarbejde. Fra personalekontoret lyder udmeldingen, “at afdelinger/enheder selv må beslutte

sig for procedurer, idet alle AC’ere er ansat uden højeste arbejdstid og derfor i princippet ikke har ret til afspadsring”.

Styrk forskningen

Manglen på tid til forskning i arbejdstiden er generelt et udtalt problem inden for sektorforskningen og museerne, selv om enkelte steder som f.x. Socialforskningsinstituttet har taget fat på problemet, og tilstræber at seniorforskerne skal have 50 procent af arbejdstiden til fri forskning.

Igen efterlyser Engberg klarhed. Der skal sætte forskningstid på stillingerne og det skal klart defineres, hvad som er forskning.

Han forstår udmærket at ledelserne og forskningen generelt er klemt på ressourcerne, men det bør ikke gå ud over forskningen. I stedet skal ledelserne klar melde deres prioriteringer - som udspringer af de begrænsede ressourcer - tilbage til deres ministerium.

Ytringsfriheden skal styrkes

Medierne har flere gange kørt sager om sektorforskere, der har fået håret i maskinen, efter at det har ytret sig i offentligheden. Og netop ytringsfrihed skal institutionerne arbejde med at skabe klarere linjer for. “Min pointe er, at man som forsker har en vis berøringsangst inden for dette område. Det er nemmere at dukke sig i stedet for at risikere noget, da man er usikker på, hvad man egentlig kan udtale sig om”, siger han.

Han opfordrer derfor ledelserne på sektorforskningsinstitutionerne og museerne til, at udstikke klare retningslinjer. Ifølge Engberg er første skridt at der i alle former for rekvireret forskning skal kontrakter på bordet, som helt tydeligt præciserer, hvad den pågældende forsker må udtale sig om. “Det er i alles interesse at rekvirenten behandles ordentligt. Han skal også have at vide, når der f.x er presbesøg på en udgravning mv”.

Dernæst skal det også klart defineres inden for grundforskningen. Her er konflikterne mere utydelige end ved rekvireret-forskningen. En hydrolog kan eksempelvis i sin grundforskning komme frem til resultater, som er i fundamental modstrid med, hvad en af forskningsinstitutionens store eksterne kunder - regeringen måske - arbejder på. Her er der i Engbergs sind ikke skyggen af tvivl. Den grundforskning skal publiceres, og her er det vigtigt at ledelsen bakker den enkelte medarbejder op. Ledelsen må altså ikke begynde at ryste på hånden. “Som skatte-

borger ville jeg også blive meget vred, hvis nogle holdt videnskabelige resultater, som er finansieret af mine skattepenge, tilbage af politiske hensyn. Det er i alles interesse at de kommer frem, og kun en dårlig ledelse ville forhindre det. Ellers ender det med at populisterne styrer den offentlige debat”, siger han.

Til gengæld vil han også godt forpligte sine forskerkolleger på to ting. For det første skal de altid informere ledelsen inden de går i pressen, så denne er forberedt, når journalister efterfølgende ringer for at få kommentarer. Og for det andet skal forskere lave deres videnskabelige arbejde færdigt inden de offentliggør det i et massemedie, forklarer han. Hermed siger han ikke til de forskere, der mangler et par illustrationer i deres doktorafhandlinger, men dem som publicerer halvfærdige undersøgelser. “Dem ser jeg altså alt for mange af i medierne”, siger han.

Kæmpeproblem

Ifølge Nils Engberg er indførslen af ny løn et kæmpe problem. Ny løn betyder hårdt sagt, at automatisk lønstigninger stopper ved 8. løntrin, hvorefter der skal kæmpes for individuelle løntillæg. Forskellen målt i kroner og øre mellem slutlønnen på det gamle og det nye løntrin er omkring små 50.000 om året.

“Det går hårdt ud over de svageste personer og institutioner, der ikke har noget at forhandle med”, siger han. Her peger han bl.a. på alle de løsansatte akæologer, som tit kun ansættes i midlertidige stillinger i udgravninger.

Engbergs løsning er ikke at spole tiden tilbage til det gamle lønsystem. “Det er i hvert fald urealistisk”, siger han. I stedet efterlyser han klare definitioner på kvalifikations og funktionstillæg, som ny løn åbner for. Et typisk problem er, at institutionerne ikke har klare retningslinjer for, hvornår en funktion eller kvalifikation skal udløse et tillæg. Det resulterer kort sagt i, at det er op til den enkeltes forhandlingsevne. Problemet er, mener han, størst på de mindre stærke arbejdspladser. “På stærke arbejdspladser som fx Risø og GEUS har indførslen af nyløn resulteret i gode kvalifikations eller funktionstillæg til projektledere eller lignende, men ulempen er selvfølgelig, at selv det leder til en større lønspredning”, siger han.

Han mener dog ikke at en større lønspredning deciderer vil resultere i at de mindre stærke, men ikke mindre relevante institutioner, som lokale museer, vil få svært ved at rekruttere kvalificeret ar-

Nils Engberg

bejdskraft, da der er mange meget kvalificerede og sultne ansøgere.

Museumslovens revision

I øjeblikket foregår der forhandlinger om en revision af museumsloven, og her er der vigtige udfordringer på museumsområdet. "Vi skal for alt i verden undgå at få indført A og B museer, hvor forskningen fjernes fra nogle museer", siger han.

En af ideerne, som har været fremme i debatten om revisionen af museumsloven, er, at de mindre museer ikke skal have forskning. Den skal koncentreres på større regionale og nationale museer. Ifølge Engberg vil det få katastrofale konsekvenser, da det helt ville underminere museernes forhold til lokalsamfundet, der er essentielt for de mindre museer. Og de mindre museer er uundværlige masker i det fint maskede net, som er spredt udover Danmark. Et net som de store museer også i sidste instans er afhængige af.

Til gengæld er han enig med kritikere af de nuværende forhold i, at der tit mangler forskningsmiljøer på de små museer, men alternativet er ikke at samle forskningen i regionale museer. "I stedet foreslår vi, at der skal etableres netværk mellem museer, der har samme temaer - fx fiskeri - eller geografisk interesse. Det ville kunne styrke forskningen, uden at det vil gå udover det fintmaskede net, som er så vigtigt", siger han.

Det er også vigtigt at fastholde, at de statslige midler til museerne ikke decentraliseres til amterne. De seneste evalueringer af Hildens forsøg hermed viser, at der let går politik i tingene. Politikere vil gerne have store spektakulære udstillinger, der kan tiltrække presse og give omtale - også selv om det går på tværs af museernes planer og kompetencer. "Der har endda været tilfælde, hvor museerne er røget ud af de amtslige museumsråd", siger han hovedrystende.

Set fra en snæver museumsinteresse, kan det også frygtes at pengene forsvinder til andre kulturelle aktiviteter.

Og endelig ser han gerne, at der ligesom for fortidsfund indføres i loven at fund fra 'nyere tid' (1660-) skal inddrages, således at alle disse fund bearbejdes i stedet for at gå tabt.

Løst ansatte svigtes

Løst ansatte har det heller ikke godt i museumsbranchen, hvor de - hvis det overhovedet lykkedes dem at få en fast stilling - tit suser fra den ene midlertidige stilling til den anden. Hårdest går det ud

over arkæologerne, som udfører hovedparten af løsarbejdet. Nils Engbergs budskab er, at de løstansatte har uanstændige arbejdsvilkår, og det skal der gøres noget ved. Ud over at de ikke har faste stillinger står de også særdeles dårligt i det nye lønsystem, hvor de kun meget sjældent kan få tillæg. I blandt kan de dog få et lille tillæg, hvis de er ledere af udgravningen. De ryger også tit ind i et sort hul i bevilningssystem, da der kun afsættes penge til udgravning og udarbejdelse af en lille rapport, men ikke til den videnskabelige bearbejdelse. Sukkende henviser Engberg til at i Malmø bruges omkring tre gange så meget på arkæologi som i Danmark.

Samlet bruges i Danmark kun otte millioner kroner om året.

Sidste pip

Da Engberg er på vej væk fra formandsposten, så har han også et enkelt fagforeningspip til sidst. Dansk Magisterforening skal omprioritere ressourcerne fra det politiske arbejde til medlemsbetjeningen. Ellers ser det ikke rigtig godt ud i fremtiden for fagbevægelsen, der lider af store rekrutteringsproblemer til både det politiske arbejde og arbejdet som tillidsmænd.

Kvindeandelen kun svagt stigende

Der er ingen tegn på en stigende kvindeandel i rekrutteringen til de faste stillinger på universiteterne. Men det skyldes først og fremmest, at kvinder ikke søger stillingerne - selv om statistikken viser, at flere og flere kvinder kvalificerer sig på ph.d.-niveau. Over halvdelen af alle ansættelserne i 1995-97 skete uden en eneste kvindelig ansøger. Fem ud af ti stillinger blev således besat uden en eneste kvindelig ansøger.

Og ses så på kvindernes situation efter at bedømmelsesudvalget har vurderet ansøgere, viser det sig, at 60 pct. af stillingerne ikke havde kvalificerede kvindelige ansøgere (mens 15 pct. af stillingerne ikke havde kvalificerede mandlige ansøgere).

Resultatet var, at af næsten 300 professor-, lektor- og adjunktbesættelser, hvor der var "kønskonkurrence" om stillingerne (med kvalificerede ansøgere af begge køn) fik kvinderne lidt under halvdelen af lektor- og adjunkt-stillingerne, mens de kun fik en tredjedel af professoraterne. I det sidste tilfælde skal det bemærkes, at der i gennemsnit var fem kvalificerede mænd og en kvalificeret kvinde per stilling.

Det er imidlertid sådan, at i professor-

og lektorkategorien blev en klart større andel mænd end kvinder bedømt kvalificerede, mens det i adjunkt-kategorien var lige fordelt. (Og kønsfordelingen i bedømmelsesudvalgene er da også markant: Ud af 3800 bedømmere var kun 15 pct. kvinder.)

Mere bemærkelsesværdigt er imidlertid, at andelen af stillinger med kvindelige ansøgere og kvalificerede kvindelige ansøgere ser ud til at være faldende i professor- og lektor-kategorierne - mens mændenes søgning er stabil. Desuden var der fra 1996 til 1997 et kraftigt fald i det samlede antal af kvindelige ansøgere, til trods for at antallet af opslåede stillinger var stort set det samme begge år.

Med de relativt få kvindelige ansøgere er der ikke udsigt til at kønsfordelingen i universiteternes forskerstab ændrer sig markant i de kommende år. Af de næsten 1200 nyansatte i perioden 1995-97 var hver fjerde kvinde. Blandt de nyansatte professorer udgjorde kvinderne 11 pct., blandt lektorerne 24 pct. og blandt adjunkterne 33 pct.

(Stålerrapporten: Alder, køn og rekruttering i dansk universitetsforskning, nov. 1999)

Hvad er rektorernes betingelser for at underskrive udviklingskontrakter?

Kommer der en ny stillingsstruktur for universiteterne i begyndelsen af februar?

Hvad er sektorforskere mest utilfredse med?

På svarene på: www.forskeren.dk

DANSK MAGISTERFORENING EFTERUDDANNELSE

korte kurser i foråret 2000

DANSK MAGISTERFORENING
EFTERUDDANNELSE

Visuel præsentationsteknik - kreative værktøjer

Formidlertyper. Grafiske virkemidler. Farver. Illustrationer. Enkel tegneteknik. Visuelle modeller. Symboler. Metoder til visualisering af procesforløb. Kombination af pc-præsentation og "håndarbejde". Tricks og kreative ideer. Brug af medier.

Tid og sted: 26. april 2000 i Storkøbenhavn
Pris ekskl. moms: kr. 2.700 (medlemmer)

Academic English - writing and publishing scientific papers

Udformning af dokumenter til præsentation i videnskabelige tidsskrifter, på konferencer o.l. på engelsk. Arbejde med egne tekster. Tekstorganisering. Grammatiske problemer. Stil. Individuelle problemer.

Tid og sted: 6 dage i marts-maj 2000 i Storkøbenhavn samt Odense, 3 intensive dage i Ålborg
Pris ekskl. moms: kr. 5.600 (medlemmer)

E-mail course in English

Fjernundervisning med øvelser og feed back på egne tekster til brug for præsentation i videnskabelige tidsskrifter, på konferencer o.l. 12 moduler med øvelser, som skal være afsluttet i løbet af max. 6 måneder.

Tid: Tilmelding starter 1.2.2000.
Pris ekskl. moms: kr. 3.500 (medlemmer)

Review af anvendt målforskning

Udvikling af kompetencen til at stå for projektreview. Betydningen af fælles læring og refleksion om processen i projektføreløbet. Smågruppens psykologi specielt med henblik på evalueringsprocessen i smågrupper. Øvelser i at tale om nøglekompetencer. Hvordan forbinder man evalueringsprocesser med kompetenceanalyser. Øvelser på video med feed-back.

Tid og sted: 1. og 2. maj samt 8. juni 2000 i Storkøbenhavn
Pris ekskl. moms: kr. 6.700 (medlemmer)

Underviseren som vejleder

Vejledning og rådgivning. Vejledning og instruktion. Fremme af den enkeltes læreproces gennem vejledning. Tilpasning af problemløsnings- og læringsstrategier gennem vejledning. SDpørgsmål, der fremmer refleksion. Modstandsformer. Øvelser i problemløsende vejledning.

Tid og sted: 6. april og 17. maj 2000 i Storkøbenhavn, 5. april og 16. maj 2000 i Århus.
Pris ekskl. moms: kr. 3.100 (medlemmer)

Regnskab og budgettering for ikke-økonomer

Grundprincipper i bogholderi og kontoplan. Regnskabs- og skattemæssige afskrivninger. Regnskabsprincipper. Omkostningsforståelse. Dækningsbidrag. Vurdering af investeringer eller ophør af aktiviteter. Sammenhæng mellem regnskab og budget.

Tid og sted: 6. og 20. marts samt 3. april 2000 i Storkøbenhavn
10. og 24. marts samt 14. april 2000 i Århus
Pris ekskl. moms: kr. 6.700 (medlemmer)

Ikke-medlemmer er også meget velkomne.

Dansk Magisterforening Efteruddannelse, tlf. 3915 3272, dme@magister.dk

Genvidenskab og journalistik...

LÆSER-REPLIK

Er det de mest anerkendte forskere i England eller visse journalister, der udgør en mafia i gensplejningsdebatten? Dette spørgsmål kan stilles efter at have læst Forskerforums oversættelse "**Gensplejningsmafia**" af en artikel fra The Guardian. I artiklen beskyldes The Royal Society for at udgøre en gensplejningsmafia. Redaktør Horton fra The Lancet klager over, at han er blevet kontaktet af et medlem af The Royal Society, der kritiserede ham for at offentliggøre Arpad Pusztai's forskningsresultater vedrørende gensplejse kartofler.

Forhistorien er den efterhånden velkendte sag om den skotske forsker Pusztai, der gennemførte en række rottefordringsforsøg med kartofler, der havde fået indsat et gen for stoffet lektin, et potentielt antiinsektmiddel. Pusztai observerede en række ændringer i rottens fordøjelsessystem, som han fortolkede som værende et resultat af utilsigtede sideeffekter under indsættelsen af lektingenet. På et tidligt stadium af undersøgelserne valgte han at gå i britisk TV med disse resultater.

Undertegnede opholdt sig i England, mens Pusztai-sagen udviklede sig i medierne. På trods af at der ikke var nogen planer om at bruge den gensplejede kartoffel til andet end videnskabelige formål, var der ingen grænser for de overskrifter, der kunne presses ud af den historie. Gensplejede planter kaldtes "Frankenstein food". Under pressekampagnen i Storbritannien blev der stillet et spørgsmål i parlamentet, om det var rigtigt, at supermarkedernes loyalitetsprogrammer skulle bruges til at se, hvem der købte produkter fra gensplejede planter og så senere se, om de fik kræft. Denne historie blev brugt til at rydde forsiden i det lokale dagblad. Alt og alle der havde noget at gøre med gensplejede planter fik med grovfilen og forhammeren.

Historiens videre forløb var som følger. Efter nogle måneder nedsatte The Royal Society en uafhængig undersøgelseskommission til vurdering af Pusztai's data. Deres konklusion var, at forsøgene var behæftet med en række mangler (flawed) i design, udførelse og analyse og at eksperimenterne ikke kunne fortolkes på grund af tekniske begrænsninger i forsøget og ukorrekte statistiske tests (http://www.royalsoc.ac.uk/st_pol54.htm). Hermed slutter historien imidlertid ikke. Fornylig publicerede Pusztai dele af sine undersøgelser i det ansete tidsskrift The Lancet (vol. 354, nr. 9187, 16. Oktober 1999). Tidsskriftets redaktør Richard Horton skriver i den forbindelse en højst

usædvanlig redaktionel kommentar.

Ifølge denne var der flere referees (bedømmere), som ikke mente, at artiklen var god nok til at komme i The Lancet. Der var andre referees, som mente, at nu da historien havde cirkuleret i pressen i længere tid, ville det være fornuftigt at få de videnskabelige data frem, så man kunne starte en videnskabelig diskussion af disse. Horton skriver klart, at offentliggørelsen af artiklen ikke skal ses som en godkendelse af Pusztai's synspunkter. Endvidere er der en kommentar af Kuiper et al. fra Holland. De beskriver problemerne med tolkningen af de udførte forsøg.

Det ædle mål om at starte en videnskabelig debat om Pusztai's data blev lynhurtigt overhalet af pressen, som på trods af Hortons egne kommentarer til artiklen straks konkluderede, at optagelsen af artiklen er en blåstempling af konklusionerne og en oprejsning for Pusztai. I Danmark blev dette sagt i en Horisont-udsendelse på DR1 allerede inden offentliggørelsen og i endnu stærkere grad og uimodsagt i TV2 nyhederne den 18. oktober 99 efter offentliggørelsen.

Til slut vil jeg nævne (Current Biology vol.8 no.15 R508, 1999), at en fremtrædende forsker på opfordring fra avisen the Independent skrev et indlæg om fordelene ved gensplejede planter. Avisen gav indlægget overskriften "Why I am happy to "play God" with your food" .....

Så er det op til Forskerforums læsere at afgøre, om det er de mest anerkendte forskere i England eller nogle af journalisterne, der udgør mafiaen.

Af Niels Sandal,
Forskningslektor IMSB, Aarhus
Universitet

Revolverjournalistik?

- om kaffedrikkende personale på et københavnsk plejehjem. En bacheloropgave blev til stort opsatte artikler i Jyllands-Posten og fyldte landspressen i en hel uge. Men hvor stor videnskabelig værdi kan en sådan bacheloropgave tillægges, lyder FORSKERforums spørgsmål til journalisten

Det vil jeg slet ikke svare på. Den slags en-linjers revolverjournalistik vil jeg ikke være med til. Hvis du vil have svar på de spørgsmål, så må du gå til chefredaktionen”, lyder det vrede svar i telefonen. Journalisten på Jyllands-Posten afviser i første omgang FORSKERforums forsøg på at komme bag om historien:

På basis af en bacheloropgave af RUC-studenten Christian Albrecht Christensen skrev Jyllands-Posten artiklerne **‘Kaffepauser - og en arbejdsdag på to-tre timer’** og **‘Travlt med at have travlt’** (JP d. 10/10-00). Avisen konkluderede, at *“Plejebocentret Kærbo er en af Københavns Kommunes ‘foregangs-institutioner’. Men de ansatte fordriver tiden med at drikke kaffe, ryge - og tale om, hvor frygtelig travlt de har det ...”*.

Artikel blev taget op af broderparten af de andre landsdækkende aviser og elektroniske medier, og har afstedkommet en voldsom debat. Magisterforeningens formand Per Clausen konkluderede på basis af mediernes dækning i Politiken (d. 14/1-00), at medierne svigter deres kritiske sans til fordel for den gode historie. “Det er på høje tid, at medierne begynder at udøve selvkritik, at de tager deres ansvar alvorligt, og at de holder op med at løbe efter den første, bedste og mindst underbyggede undersøgelse”, skriver han.

Da FORSKER-forum kritiske ringer og spørger **en af journalisterne bag artiklerne, Simon Andersen**, om det holdbare i at blæse en bacheloropgave så stor udsgskraft, nægter journalisten at svare.

Efter lidt verbal-massage ombestemmer han sig og beder om at få spørgsmålene pr. e-mail.

Selv en gymnasieopgave

FF: Hvad kvalificerer en bacheloropgave til at blive bragt i Jyllands-Posten?

“At den er interessant - og virker både veldokumenteret, solid og metodisk rigtig. I princippet ville vi kunne omtale en gymnasieopgave, hvis vi havde tillid til, at den var korrekt. Jeg finder det billigt og uværdigt at kritisere opgaven “bare” fordi det er en bacheloropgave. Så vidt jeg ved, har ingen af de ellers kritiske fagpersoner, kunne sætte en finger på rapportens indhold, konklusioner og metode. De har sikkert ikke gidet læse den”, svarer Simon Andersen.

FF: Men, hvordan ved I, at hans oplysninger passer, hvilke andre videnskabelige kilder har i dobbelttjekket med? Og hvorfor bringes de ikke?

“Vi er i høj grad tvunget til - ganske som hvis vi omtalte et medicinsk forskningsprojekt, der blev offentliggjort i for eksempel Ugeskrift for Læger - at tro på, hvad kilden siger og skriver. Og det havde vi fuld tillid til, ikke mindst efter at vi nøje havde diskuteret indholdet med Christian Albrecht Christensen selv. Den del af Kærbo-rapporten, der vakte så stor opsigt - hvor meget tid, der blev brugt til kaffedrikket - er jo i virkeligheden den videnskabeligt simpleste del af Christensens arbejde. Vi mente, at selv en bachelor var i stand til at bruge et stopur og en notesblok. Mange af Christensens mere komplicerede analyser af struktur og organisation kan sikkert diskuteres, men jeg synes, det er svært at betvivle hans i virkeligheden simple tidsstudier. De resultater kan ikke druknes i en eller anden abstrakt diskussion om “videnskabelige metode.” Vi har da også - som det udførligt er beskrevet i avisen - talt med private konsulenter, der i deres undersøgelser har nået samme resultat. En af dem - Lars Lundgaard

fra Ribe - beskriver Christensens arbejde som “meget troværdigt” og mente, at hans måde at lave tidsstudier på var mere brugbare end mange traditionelle studier, hvor man beder de ansatte skrive deres arbejdstid ned”, forklarer Simon Andersen.

Ventede til efter eksamen

FF: Hvilke overvejelser gjorde I, før I bragte hans undersøgelse om hvorvidt den holder vand?

“For nylig skrev vi om to tandlæger fra Århus, der var blevet hindret i at offentliggøre videnskabelige artikler om, at Dandys tyggegummi V6 var uden virkning. D et udviklede sig hurtigt til en diskussion om, hvorvidt de to tandlægers videnskabelige arbejde var i orden. I en sådan sag er vi uden chance for at vurdere kvaliteten af tandlægerens arbejde. På den måde var de dele af Kærbo-rapporten, vi ønskede at omtale i avisen - primært hvor meget tid der bruges til kaffedrikket - langt lettere at forholde sig til og gennemskue, diskutere og forklare. Derfor så vi ingen problemer i at bruge dem. Det afgørende er, at plejehjemslederen også kom til orde i artiklen, og at rapporten desuden blev lagt på avisens hjemmeside, så enhver kunne læse hele studiet, og danne sig sin egen mening. Vi ventede desuden med at offentliggøre rapporten, indtil han havde bestået sin eksamen, da det jo også giver en form for sikkerhed for, at især hans videnskabelige metode ikke er lodret forkert. Før offentliggørelsen var vi mest optaget af, at Christian Albrecht Christensen ikke have optrådt som spion på plejehjemmet og dét ved vi, at han ikke havde”, lyder det fra Jyllands-Postens journalist..

Droppes kritikken?

FF: Tilsidesætter I ikke kritikken i jagten på den gode historie?

“Det sker og det er sket for både mig selv og Mikkel Hertz. Men det er ikke sket i denne sag”.

FF: Er overskriften på forsideartiklen dækkende for indholdet i jeres artikel. Bachelor-opgaven handler vel ikke om at hovedparten af dagen bruges til kaffepauser?

“Overskriften “Kaffepauser - og en arbejdsdag på to-fire timer” er fuldstændigt dækkende, da den handler om præcis dét, vi vil fortælle. At tiden udnyttes dårligt. Vores opgave er ikke “blindt” at referere hverken taler, dokumenter, rapporter eller videnskabelige studier fra enden til anden, men at uddrage det væsentlige. Hvilket altså i praksis betyder det vi finder væsentligt. Det gjorde vi her - og det bekræftes jo kun af den enorme debat, vores artikler skabte”.

